

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів
та економіки міжнародного туризму

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

На тему: «Пріоритети торгівельно-економічного співробітництва України та ЄС»

Виконала: студент 2 курсу, групи
8.0519-МЕ
спеціальності 051 «Економіка»
освітньої програми «Міжнародна
економіка»
спеціалізації «Міжнародна економіка»
Безугла Еліна Василівна

Керівник: Вишняков В.М.,
професор, к.е.н.

Рецензент: Венгерська Н.С.,
доцент, к.е.н.

Запоріжжя
2020 рік

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний

Кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму

Рівень вищої освіти магістр

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Міжнародна економіка»

Спеціалізація «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав.кафедри _____

« ____ » _____ р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА СТУДЕНТЦІ**

Безуглій Еліні Василівні

1. Тема роботи (проекту) «Торгівельно-економічне співробітництво України та ЄС»

керівник роботи (проекту) Вишняков Володимир Михайлович
затверджена наказом по інституту від «04» липня 2020 р. № 1110-с

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 30.11.2020

3. Вихідні дані до роботи (проекту) інформаційна база законодавчих та нормативних урядових актів, матеріали державної служби статистики України, публікації у фахових журналах, електронні економічні публікації, Інтернет ресурси

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити)

1. Теоретико-методологічні основи торговельно-економічного співробітництва України та ЄС.

2. Оцінювання економічного підґрунтя євроінтеграційного курсу України.

3. Стратегчні напрями розвитку у процесі торговельних відносин України та ЄС.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Графіки використовувались при аналізі торгівельно-економічної співпраці України та ЄС; інвестиційної політики України та ЄС.

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	ПІБ, посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Вишняков В.М., професор	01.09.2020	01.09.2020
I розділ	Вишняков В.М., професор	12.09.2020	12.09.2020
II розділ	Вишняков В.М., професор	17.10.2020	17.10.2020
III розділ	Вишняков В.М., професор	20.11.2020	20.11.2020
Висновки	Вишняков В.М., професор	20.11.2020	20.11.2020

7. Дата видачі завдання 18.06.2020

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Термін виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Вибір теми	18.06.2020	18.06.2020
2	Складання робочого плану	26.06.2020	26.06.2020
3	Підбір літератури та вивчення літературних джерел	07.09.2020	07.09.2020
4	Складання плану	11.09.2020	11.09.2020
5	Виконання вступу	21.09.2020	21.09.2020
6	Виконання розділу 1	12.09.2020	12.09.2020
7	Виконання розділу 2	17.10.2020	17.10.2020
8	Виконання розділу 3	20.11.2020	20.11.2020
9	Формулювання загальних висновків	20.11.2020	20.11.2020
10	Подання роботи на кафедрі на передзахист	23.11.2020	23.11.2020
11	Попередній захист роботи на кафедрі	09.11.2020	09.11.2020
12	Оформлення роботи та проходження нормоконтролю	23.11.2020	23.11.2020
13	Одержання відгуку та рецензії	27.11.2020	27.11.2020
14	Подання остаточного варіанту роботи на кафедрі	30.11.2020	30.11.2020

Студент – дипломник _____ Безугла Е.В.
(підпис)

Керівник проекту _____ Вишняков В.М.
(підпис)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В. Гамова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 107 с., 19 рис., 9 табл., 54 джерела.

Об'єктом дослідження є розвиток торговельно-економічного співробітництва України та ЄС.

Предметом дослідження є короткотермінові та довготермінові перспективи розвитку торговельно-економічного співробітництва України та ЄС.

Мета роботи – обґрунтування теоретичних засад, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо розвитку торговельно-економічного співробітництва України та ЄС.

Метод дослідження – діалектичний метод наукового пізнання, метод теоретичного узагальнення, системного аналізу, синтезу, методи статистичного та математичного аналізу, методи порівняльного аналізу.

В роботі досліджуються теоретико-методологічні основи торговельно-економічного співробітництва України та ЄС. Розкрито становлення та розвиток економічних відносин України та ЄС. Проаналізовано інвестиційне співробітництво між Україною та ЄС. Розглянуто методологічні основи досліджень торговельно-економічних відносин України та ЄС. Проаналізовано тенденції торговельно-економічної співпраці України та ЄС. Розглянуто проблеми та перспективи розвитку торговельно-економічної співпраці України та ЄС.

ВІДНОСИНИ, РОЗВИТОК, АСОЦІАЦІЯ, ІНТЕРГАЦІЯ,
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, ІНВЕСТИЦІЙНА
ПОЛІТИКА

SUMMERY

Qualifying work: 107 pp., 19 figures, 9 tables, 54 sources.

The object of research is the development of trade and economic cooperation between Ukraine and the EU.

The subject of the study is short-term and long-term prospects for the development of trade and economic cooperation between Ukraine and the EU.

The purpose of the work is to substantiate the theoretical principles, methodological approaches and practical recommendations for the development of trade and economic cooperation between Ukraine and the EU.

Research method – dialectical method of scientific knowledge, method of theoretical generalization, system analysis, synthesis, methods of statistical and mathematical analysis, methods of comparative analysis.

The paper investigates the theoretical and methodological foundations of trade and economic cooperation between Ukraine and the EU. The formation and development of economic relations between Ukraine and the EU are revealed. Investment cooperation between Ukraine and the EU is analyzed. The methodological bases of researches of trade and economic relations of Ukraine and the EU are considered. Trends in trade and economic cooperation between Ukraine and the EU are analyzed. Problems and prospects of trade and economic cooperation between Ukraine and the EU are considered.

RELATIONS, DEVELOPMENT, ASSOCIATION, INTEGRATION,
TRADE AND ECONOMIC COOPERATION, INVESTMENT POLICY

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ.....	2
РЕФЕРАТ.....	4
SUMMERY.....	5
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС.....	10
1.1. Становлення та розвиток економічних відносин України та ЄС.....	10
1.2. Механізми реалізації євро інтеграційної політики України.....	26
1.3. Методологічні основи досліджень торговельно-економічних відносин.....	36
Висновки до розділу 1.....	46
РОЗДІЛ 2 ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПІДҐРУНТЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ.....	48
2.1. Інвестиційне співробітництво між Україною та ЄС.....	48
2.2. Динаміка розвитку торговельно-економічної співпраці України та ЄС.....	57
2.3. Проблеми розвитку торговельного співробітництва між Україною та ЄС.....	70
Висновки до розділу 2.....	76
РОЗДІЛ 3 СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ У ПРОЦЕСІ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС.....	78
3.1. Перспективи розвитку зовнішньоекономічних відносин України та ЄС.....	78
3.2. Можливі шляхи адаптації України до нових форматів розвитку Євроінтеграції.....	88
Висновки до розділу 3.....	95
ВИСНОВКИ.....	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100
Декларація академічної доброчесності.....	107

ВСТУП

Актуальність теми. Основним важливим і незмінним зовнішньополітичним орієнтиром України, є євроінтеграція, тому проблеми оптимізації зовнішньої торгівлі в сучасних умовах мають важливе стратегічне значення. В умовах глобалізації світових економічних відносин торговельно-економічне співробітництво є одним з пріоритетних напрямів економічного розвитку країн, які спрямовані на зростання макроекономічних показників держави та на її поступову інтеграцію у світове господарство. Участь України в сучасних інтеграційних процесах, зокрема, у міжнародній торгівлі, зумовлена перевагами міжнародного поділу праці, а також потребою подолати штучну відокремленість нашої держави від світового господарства. Взаємозалежність та ефективність економічного зростання від розвитку торговельно-економічних відносин України з країнами ЄС є пріоритетним напрямом розвитку національної економіки.

Питання розвитку торговельно-економічних відносин України з Європейським Союзом є актуальним, оскільки це наймогутніше глобальне економічне об'єднання з найбільшим і найпривабливішим ринком збуту. Активізація зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами ЄС є одним з інструментів урядової політики у вирішенні першочергових завдань: підвищенні вітчизняної економіки, зростанні добробуту населення, якості та рівня його життя та відкриває нові можливості для економіки України.

Проблеми та особливості розвитку торговельно-економічних відносин України та Європейського Союзу досліджуються багатьма закордонними та вітчизняними науковцями, серед яких О. Береславська, Б. Брюмер, В. Гейц, С. КрамонТаубадел, Ф. Манчін, Т. Мельник, Т. Осташко, Л. Шепотило, Л. Шинкарук, С. Хес та інші. Велику увагу теоретичному та практичному вивченню питань розвитку торгівлі між Україною і ЄС приділяють Д. Бабміндра, І. Бабець, Дж. Лангбейн, Г. Мерніков.

Однак, зважаючи на об'єктивний розвиток зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС, це питання вимагає постійного дослідження та аналізу.

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є обґрунтування теоретичних засад, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо розвитку торговельно-економічного співробітництва України та ЄС.

Відповідно до мети дослідження в роботі поставлено наступні *завдання*:

- розглянути становлення та розвиток економічних відносин України та ЄС;
- розглянути методологічні основи дослідження торговельно-економічних відносин України;
- проаналізувати розвиток торговельно-економічної співпраці України та ЄС;
- проаналізувати інвестиційну політику України та ЄС;
- розглянути механізми реалізації євроінтеграційної політики України;
- визначити проблеми та перспективи інтеграції України та ЄС.

Об'єктом дослідження є розвиток торговельно-економічного співробітництва України та ЄС.

Предметом дослідження є короткотермінові та довготермінові перспективи розвитку торговельно-економічного співробітництва України та ЄС.

Методи дослідження. Теоретичною і методичною основою магістерської роботи виступають наукові розробки, викладені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених з економіки сталого розвитку, зовнішньоекономічних відносин України та ЄС. Складність і комплексність проблематики, що досліджується, зумовили використання сукупності сучасних методів дослідження, серед яких головними є метод системного аналізу (при вивченні численних підходів і точок зору вітчизняних та західних науковців щодо сутності зовнішньоекономічних відносин),

економіко-статистичний (для визначення структури зовнішньої торгівлі України), аналізу та синтезу (для запропонованих науково-практичних рекомендацій щодо перспектив розвитку інтеграції України та ЄС, графічний (для наочного відображення низки теоретичних і практичних положень кваліфікаційної роботи). Методологія дослідження забезпечила належний рівень достовірності отриманих результатів і висновків.

Інформаційно-довідковою базою є закони та нормативні документи владних органів України, офіційні матеріали і статистичні дані, наукові публікації та інші відомчі матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів:

Набули подальшого розвитку: етапи дослідження зовнішньоекономічних зв'язків країни; розкрито: проблеми та перспективи розвитку торгівельно-економічного співробітництва України та ЄС.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці теоретико-методичних положень подальшого розвитку торговельно-економічного співробітництва України та ЄС, що суттєво доповнює раніше розроблені положення щодо підвищення зовнішньоекономічного розвитку держави.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукових праці, з них 1 статтю у фаховому виданні, 1 наукову працю за матеріалами конференцій.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС

1.1. Становлення та розвиток економічних відносин України та ЄС

Європейська інтеграція є незмінним стратегічним пріоритетом державної політики незалежної України та продиктована фактом належності України до європейської цивілізації. По суті, вона є процесом реалізації унікальних можливостей Української Держави та її громадян, що здійснюються завдяки розкриттю й утвердженню нашої європейськості. Процес об'єднання європейських країн і зростання Європейського Союзу як одного з найбільш потужних світових центрів доводять успішність цього інтеграційного проекту. Тому європейська модель суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку є найбільш сприятливою для реалізації українського потенціалу та забезпечення поступального розвитку нашої держави [4].

Пріоритет європейського вибору України об'єктивно зумовлений особливостями сучасного цивілізаційного процесу, що визначається глобалізацією, прогресуючим зростанням значущості гуманітарної сфери, високих інформаційних технологій, постіндустріальних принципів суспільного розвитку, підвищенням ролі інтелектуального капіталу та менеджменту, соціальних і гуманітарних чинників економічного прогресу, утвердженням пріоритетності базових засад стійкого розвитку, який сприяє не тільки економічному зростанню, а й справедливому розподілу його результатів, розширенню можливостей людей, їхньому збагаченню [4].

Євроінтеграційний процес передбачає здійснення глибоких перетворень в Українській Державі, утвердження в ній демократії та верховенства права, модернізацію політичної системи задля захисту прав людини, формування цілісної демократичної ідентичності українського

суспільства, поширення сучасних технологій політичного й економічного менеджменту, закріплення України як конкурентоспроможного та інвестиційно привабливого учасника глобальної економіки. Результатом європейської інтеграції стане утвердження в Україні європейських політичних, економічних, соціальних і гуманітарних стандартів, якісне підвищення рівня життя всіх верств суспільства.

Отже, цей процес відповідає інтересам усіх українських громадян. Сучасні проблеми, з якими стикається Україна у своєму розвитку, спричинені не тільки специфікою нашої історії та географічного положення. Не меншу роль відіграє у цьому загальний світовий контекст, особливості нинішнього міжнародного середовища, в якому протягом останніх 10–15 років відбулися кардинальні зміни, пов'язані з прискореним розвитком глобалізаційних процесів [11].

Глобалізація призводить до підсилення ступеня взаємозалежності держав і вимагає координації міжнародних зусиль в економічній, політичній, оборонній сферах. Успішний приклад Європейського Союзу демонструє можливість існування інтеграційної моделі, в якій стверджуються нові принципи міждержавних відносин, позбавлені недовіри й непрозорості, де національний суверенітет кожної з держав органічно пов'язаний з колективними зобов'язаннями та спільними діями. Для України рух у напрямі європейської інтеграції – це питання ефективності її включення в існуючу систему розподілу функцій і ролей у сучасній світовій економічній і політичній системі.

Активізація євроінтеграційних процесів означає також її більш інтенсивне включення в міжнародну співпрацю щодо врегулювання конфліктів і протидії новітнім загрозам міжнародній безпеці. Перспектива розвитку євроінтеграційних процесів в Україні безпосередньо пов'язана з визначенням місця й ролі України у світі. Тут можливі два варіанти: або активна і послідовна праця задля реалізації курсу на євроінтеграцію з перспективою вступу до ЄС і належністю до демократичного світу, або

перетворення на буферну зону з усіма наслідками маргінального стану країни [12].

Розпад СРСР і проголошення незалежності України, докорінні зміни в геополітичному просторі Східної Європи поставили перед новим українським керівництвом нагальне завдання – розробити власну геополітичну стратегію. Особливості геополітичного положення України зумовлювали необхідність підтримувати збалансовані відносини по всьому зовнішньополітичному периметру. Водночас особливість української геополітичної стратегії полягала в тому, що тут необхідно було забезпечити домінування, пріоритет саме європейського геополітичного вектору.

Для нашої держави він був не просто одним із напрямків зовнішньополітичної діяльності, а ставав найважливішим засобом та орієнтиром для внутрішньої докорінної соціальної трансформації всього українського суспільства. Україна, як і більшість інших постсоціалістичних країн Європи, обрала для себе шлях затвердження загальнолюдських цінностей демократизму, ринкових відносин, світових культурних надбань [4].

Отже, європейський вектор української геополітики цілком природно почав відігравати винятково важливу, без перебільшення, визначальну роль у розвитку українського суспільства. Україна має бути задоволена геополітичними параметрами незалежності, успадкованими кордонами та ресурсами. Вона не має підстав висувати вимоги щодо територій і кордонів, а також ініціювати міжнародні суперечки, які б не сприймалися міжнародною спільнотою. Україна, безумовно, налаштована підтримувати міжнародно-правові норми та правила гри, які складаються у європейському просторі [22].

Зважаючи на геополітичне становище України, її економічний, науково-технологічний, людський, культурний потенціал, у перспективі вона може посісти поважний статус з-поміж європейських країн (це є завдання, яким обумовлюються її перспективи на майбутнє). Принципово важливим є

той факт, що з-поміж впливових політичних сил в Україні немає жодної, яка б висувала амбіційні, небезпечні для регіональної стабільності зовнішньополітичні плани. Україну не сприймають як джерело класичних загроз, проте європейську спільноту непокоїть розвиток соціально-економічної та екологічної ситуацій, тобто проблеми, які є наслідком слабкості держави. Очевидно, Україна поки не є суб'єктом, що формує геополітичний простір довкола себе, а залишається здебільшого об'єктом політики інших держав та елементом масштабних процесів, що розгортаються на Європейському субконтиненті [16].

Включення України у світову економічну й політичну системи, а отже, і включення у глобалізаційні процеси, можливе у трьох основних варіантах (рис. 1.1):

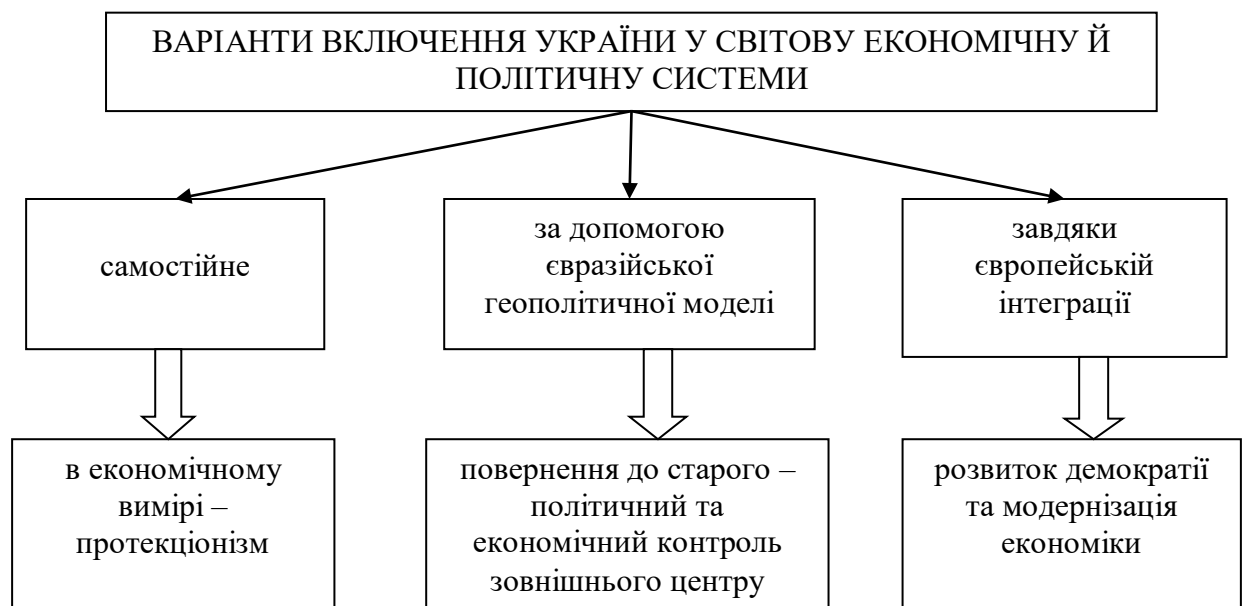

Рисунок 1.1 – Варіанти включення України у світову економічну й політичну системи

Джерело: складено автором

На стратегічний вектор розвитку Української Держави впливають вагомими внутрішні чинники у вигляді позицій провідних політичних сил, а також зовнішні стимули й тиск із боку світових держав. В умовах

глобалізації Україна, якщо вона спроможеться виступити як суб'єкт, має шанс використати її переваги для власного розвитку, тоді як залишаючись об'єктом дії зовнішніх сил, отримає лише її негативні наслідки.

Геополітична невизначеність України є не тільки українською проблемою, вона є перешкодою в розбудові нової Європи, закріпленні та посиленні позитивних цивілізаційних і геополітичних зрушень останнього періоду. Саме тому наша держава привертає стільки уваги й відіграє роль важливого, хоча й пасивного актора міжнародних відносин. Інтерес до України за логікою тенденцій геополітичних змін, безумовно, буде зберігатися, а вірогідно, й зростатиме [12].

Щодо розвитку відносин України та ЄС, то вини розпочалися у квітні 1992 року. Результатом перемовин стала перша рамкова угода між ЄС та Україною, а саме Угода про партнерство та співробітництво (УПС), яка була підписана 14 червня 1994 року й набула чинності 1 березня 1998 року. Україна була віднесена до категорій «нових незалежних держав. Обрана модель розвитку відносин ЄС – України визначила подальший розвиток політики ЄС щодо України як держави між Сходом і Заходом.

Події 2004 р. значно прискорили повільний розвиток швидким запуском Європейської політики сусідства (ЄПС) та прийняття першого документа, що передбачив процес підписання/ратифікації угоди про асоціацію (АА), яка мала стати новою основою для майбутніх відносин між ЄС і Україною. Як справедливо зауважують європейські фахівці із зазначеної проблематики, зокрема М. Марсо, «РСА відображають певний момент і атмосферу в недавній історії і саме поняття РСА тісно пов'язане із феноменом зникнення СРСР» [11].

Таким чином, де-факто було проведено лінію умовного геополітичного розділу між країнами Центральної та Східної Європи, яким були запропоновані європейські угоди – «дорожні карти» до приєднання, у той час як ННД (за винятком країн Балтії) були запропоновані РСА, що не

передбачають перспектив приєднання до інтегрованого простору Євросоюзу [17].

Із глобального погляду, варто зробити кілька зауважень щодо угод України з ЄС. По-перше, Україна була розчарована статусом угод, де її прагнення не були визнані й мали інтерпретуватися як проміжний етап на шляху до більш амбітного двостороннього договору. По-друге, Україна була занепокоєна потенційно активною політикою ЄС щодо розвитку кооперації з РФ, що було виправданим, особливо з огляду на українське бажання стати кандидатом на вступ (на відміну від Росії) [12]. До того ж тривалий період ратифікації угод проілюстрував потім громіздкість інституційних і правових механізмів ЄС, і відсутність зацікавленості в розвитку відносин із потенційними кандидатами серед національних пріоритетів у низці європейських держав.

Загальна стратегія щодо України була прийнята Європейською радою в Гельсінкі у 1999 р. За оцінкою низки європейських експертів, у тому числі Дж. Фортє, європейське покликання України було визнано крайньою мірою, Україна потенційно має право на перспективу стати кандидатом на вступ. Водночас держави-члени не дійшли консенсусу з питання важливості і місця України в ролі актора зовнішньої політики Євросоюзу. Сам новий документ посиляє неоднозначні сигнали і демонструє відсутність конкретних цілей і завдань [12].

Таким чином, формат між Україною та ЄС можна охарактеризувати як крихкий, що, ймовірно, частково пояснює відсутність конкретної реалізації. Окрім поточної угоди про співпрацю, було сформовано кілька важливих стратегій та ініціатив ЄС: Європейська політика сусідства (ЄПС), Східне партнерство, а також (у меншій мірі) Чорноморська синергія. Усі ці інструменти взаємопов'язані із двосторонньою угодою, зокрема ЄПС будується на основі існуючих угод між ЄС і партнером: угоди про партнерство та співробітництво (УПС) або угоди про асоціацію (АА). Однак

цей взаємозв'язок також прослідковується між самими цими документами. ЄПС, яка здійснює двосторонню політику між ЄС і кожною країною-партнером додатково збагачує регіональними і багатосторонніми ініціативами співпраці: Східне партнерство (запущене у Празі у травні 2009), Союз для Середземномор'я (знову запущений у Парижі в липні 2008), а також Чорноморська синергія (запущена в Києві в лютому 2008) [11].

Результати реалізації ЄПС в Україні далекі від того, що очікувалося, значний прогрес був досягнутий у деяких конкретних сферах співпраці. Необхідно зберегти чотири основні проблеми на боці ЄС: неадекватні стимули, унілатеральність, відсутність контролю/контрольних показників, нечітка кінцева мета ЄПС. Стимули, запропоновані в Україні відповідно до Європейської політики сусідства та Східного партнерства, склали суттєву проблему у відносинах між ЄС й Україною. Очевидна причина полягає в тому, що прагнення до вступу України завжди були небажані. Навіть формат Східного партнерства, який уособлював нову надію на перспективи членства України, виявився позбавлений перспективи руху до можливого вступу. Економічний стимул інтеграції із внутрішнім ринком ЄС, імовірно, бачився найбільш сильним, оскільки ЄС є основним економічним партнером України. Перспектива безвізового режиму також могла бути значним стимулом, але обидва треки не дотягують до українських очікувань. Як справедливо підкреслив К. Волчук: «Прагнення до зони вільної торгівлі в короткотерміновій перспективі, а також залучення до єдиного ринку ЄС у довготерміновій перспективі, як видно, не зможе похитнути українську еліту і суспільство таким же чином, як процес вступу Східно-Центральної Європи і тим самим подолати внутрішні бар'єри на шляху реформ» [11]. Експерт узагальнив це так: відсутність перспективи приєднання; невідповідність довготермінових стимулів і короткотермінових прибутків; співвідношення витрати-вигоди від цих стимулів [11].

Ще однією проблемою є унілатеральний підхід ЄС у побудові та розвитку партнерства із фокусом на європейських інституціях. Додатковим пробілом у практичному вимірі виявилася відсутність належного контролю та контрольних показників. План дій, ініційований у межах Європейської політики сусідства, передбачав кілька вимог, але містив невизначені цілі та пріоритети, що сприяло невизначеності бачення українського майбутнього з обох сторін. Водночас деякі фахівці сприймають кінцеву мету ЄПС як формування буферної зони безпеки або «кола друзів» [4]. Україна мала високі очікування щодо ЄПС і СП, але розчарування стало фактом в обох випадках, оскільки жодна із цих політик не спричинили вагомого реального ефекту.

Деякі практичні позитиви виявилися в межах руху до угоди про асоціацію. Для того, щоб почати переговори щодо DCFTA, Україні було надано статус "ринкової економіки" у 2005 р., після вступу в СОТ у 2008 р. Україна стала найбільшим бенефіціаром ENPI (європейський сусідський і партнерський інструмент "European Neighbourhood and Partnership Instrument") і також отримує користь від нової програми Комплексної інституційної побудови (СІВ) [11].

Окрім того, Україна має найдовший досвід співпраці з ЄС у галузі FSJ (формування простору свободи, безпеки та справедливості). Багато було також узгоджено у сфері перспектив безвізового режиму (спрощення візового режиму, реадмісія, План дій щодо лібералізації візового режиму), у сфері енергетики (поправки до законодавства про ринок газу з метою набуття членства Європейського енергетичного співтовариства), а також у сфері технічної допомоги, де Україна запропонувала введення до дії таких інструментів як ТАІЕХ (Технічна допомога та обмін інформацією) та Twinning (програма технічної допомоги в розробці сучасних й ефективних адміністрацій), що раніше використовували тільки у процесах приєднання країни до ЄС [15].

Концепція "Східного партнерства" та його результати за останні кілька років зазнали серйозної критики як з боку експертної спільноти, так і представників європейського політикуму. Попри амбітність загальних цілей, ініціативі "Східного партнерства" не вистачає розумного підходу щодо особливостей історії, політики та соціально-економічних умов розвитку держав, щодо яких вона спрямована. Спроби усунути цей недолік, здійснені у 2010–2011 рр. шляхом уведення принципу посилення партнерства в існуючому форматі Європейської політики сусідства, базувалися на стартовому припущенні, що ЄС має прагнути зміцнення партнерських відносин і більшим чином стимулювати тільки ті країни, що демонструють прогрес у демократичному реформуванні. Після зустрічі на вищому рівні у Вільнюсі та розвитку подій в Україні, ефективність та перспективи "Східного партнерства" в існуючому форматі поставлено під серйозний сумнів. Значною мірою проблема полягає у формуванні єдиного соціального простору безпеки.

Дослідження проблематики в зазначеному контексті розвивалися за двома основними напрямками. Перший був зосереджений на нормативному підході, що акцентував на створенні спільноти безпеки серед колишніх ворогів [20]. Другий був зосереджений на технологічному вимірі безпеки, що поступово встановлюється за рахунок розвитку військового інструментарію [16]. Ці підходи порушують важливі питання, що стосуються безпеки ЄС та акторів на його кордонах, але дуже поверхнево торкаються процесів, за допомогою яких формуються домовленості щодо формату забезпечення безпеки та підтримки таких домовленостей. Значною мірою йдеться про формування складної системи впливів та відповідальності в межах класичної символічної боротьби за владу, що пояснює природу європейської безпеки на прикладі ініціативи "Східного партнерства". Теоретично зазначене бачення проблеми корелює з концепцією Бурд'є щодо розвитку соціальної сфери і символічної влади, й активується для того, щоб

внести зміни до ієрархії влади в політичній системі, яка переформовується між різними суб'єктами в їхньому прагненні бути сприйнятими як легітимні агенти у процесі формування нового соціального порядку [20].

Особливий інтерес у зазначеному контексті становить бачення науковою спільнотою процесу десек'юритизації. Згідно з копенгагенською школою, він означає врегулювання проблеми як політичної, а не екзистенціальної загрози. Проте у практичному вимірі європейська інтеграція зробила його і суттєво деполітизованим, шляхом надання пріоритету застосуванню функціональних і технологічних підходів [4].

З моменту заснування «Східне партнерство» (СП) значно просунулося у справі обміну досвідом і передовими практиками. Ініціатива стала поштовхом до розвитку нових платформ для діалогу на рівні урядів й експертів (тематичні платформи), а також у сферах парламентської і представницької демократії, регіональних і місцевих органів влади країн "Східного партнерства". У Спільній декларації саміту "Східного партнерства" у Варшаві, який відбувся у вересні 2011 р., підкреслюється вже стратегічне значення Партнерства як способу розширення та зміцнення відносин між ЄС і країнами-партнерами, що прискорюватиме їхню політичну асоціацію, економічну інтеграцію і процеси внутрішньої модернізації [11]. Загальний формат СП зображено на рис. 1.2.

Ураховуючи повільність розвитку співпраці між Україною та ЄС, "Східне партнерство" було кроком уперед принаймні у двох суттєвих аспектах: По-перше, Україні вигідне виокремлення із загального масиву ЄПС європейського компоненту – тієї групи країн, що належать до Ради Європи і потенційно можуть апелювати до 49 статті ДЄС щодо права подавати заявку на членство в організації. Упродовж тривалого часу Україна висловлювала незадоволення тим, що в межах ЄПС її розглядають «в одному кошику» із країнами Північної Африки та Близького Сходу.

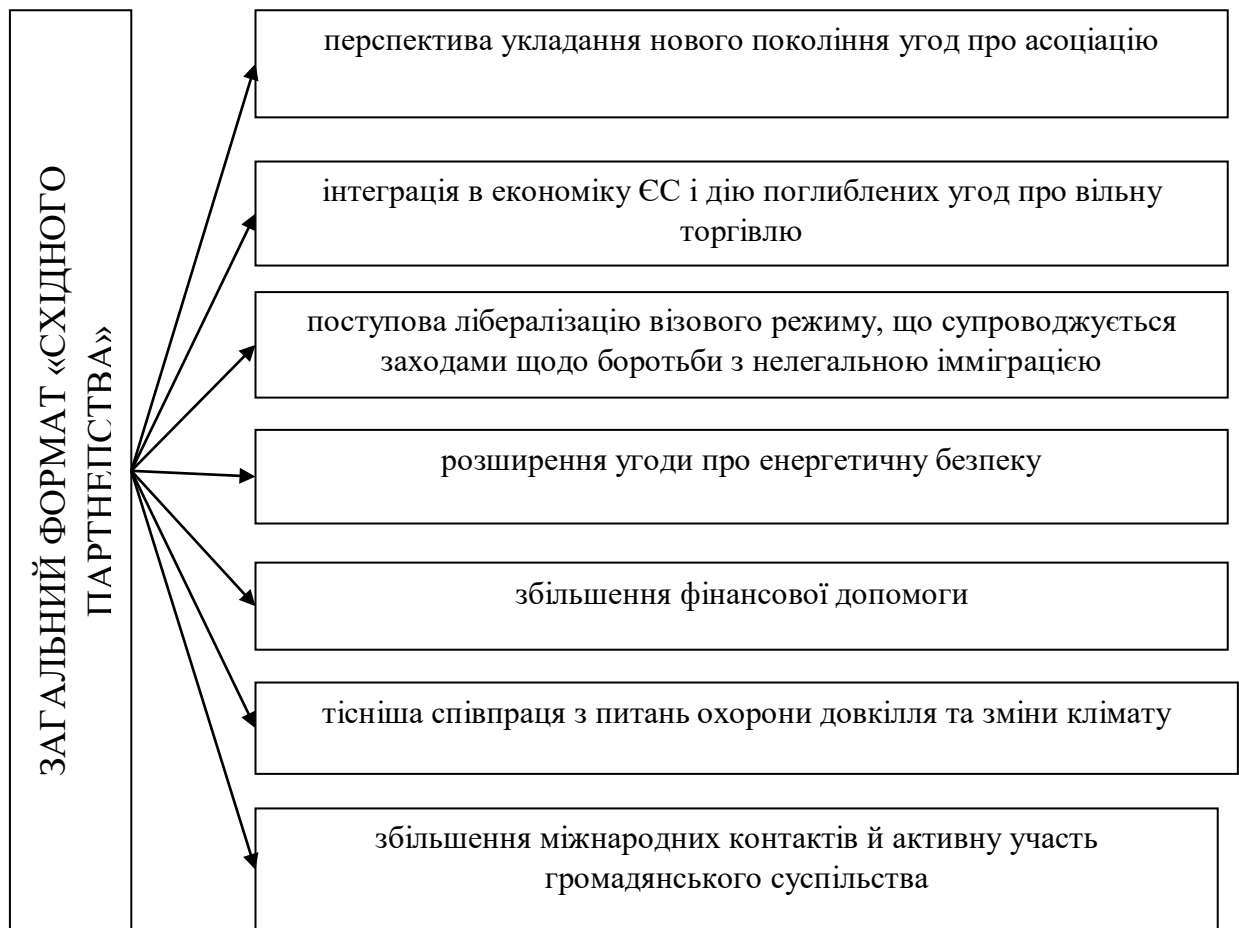

Рисунок 1.2 – Загалтний формат «Східного партнерства»

Джерело: Складено автором

Тепер цю проблему розв'язано через виділення східноєвропейських країн в окрему групу. По-друге, у рамках зазначеної ініціативи має здійснюватися інтенсивний діалог щодо запровадження безвізового режиму на основі проведення оцінки та визначення практичних пріоритетів, що дозволить розраховувати на досягнення відчутного прогресу і запровадження безвізового режиму в середньостроковій перспективі. На першому етапі, як заявлено в комунікації, країни – члени ЄС готові розглянути скасування консульського збору за оформленні віз, що, за розрахунками, коштуватиме сукупному бюджету країн – членів ЄС близько 75 млн євро щорічно (утім, поки що реалізація зазначеної можливості блокується впливовішими

країнами-членами, так само як і надання конкретних «дорожніх карт» до безвізового режиму за західнобалканським зразком) [23].

Мотивуючим чинником для України до укладання Угоди про асоціацію з ЄС стала тіснота двосторонніх зовнішньоекономічних зв'язків. У 2013 р. експорт України до ЄС становив 13,8 млрд євро, імпорт – 23,9 млрд євро. ЄС для України є найбільшим торговельним партнером, його частка в експорті України становила 26,5 %, в імпорті – 35,1 %. Проте Україна була 23-м найбільшим торговельним партнером ЄС. В експорті України до ЄС домінувала продукція металургії, сільського господарства, видобувної промисловості, машини і обладнання. В імпорті України з ЄС домінували машини й обладнання, продукція хімічної промисловості, транспортні засоби, продукція видобувної промисловості [22].

Існує достатньо значний перелік досліджень економічних ефектів лібералізації торгівлі України з ЄС. Вони відрізняються між собою за методологією дослідження, припущенням глибини інтеграційних процесів, оціненими ефектами. У більшості досліджень акцентується увага на ефектах насамперед за рахунок скасування мит, не враховуються повною мірою зміни еластичності попиту та пропозиції після відкриття ринків, залишається відкритим питання про кореляцію різних факторів економічного зростання. Інколи статистична похибка сумірна з величинами ефектів. З іншого боку, розвинені форми міжнародної інтеграції (починаючи з поглиблених та розширених ЗВТ і митних союзів) слід розглядати як складову регіональної моделі соціально-економічного та політичного розвитку. Отже, ухвалення рішення щодо участі в розвинених формах міжнародної інтеграції не може бути зведене лише до зіставлення ефектів від торговельної лібералізації. П. Брентон здійснив одне з перших досліджень наслідків створення ЗВТ України з ЄС. Сільське господарство України мало бути основним

бенефіціаром зі зростанням експорту на 50 %. Ефект для промисловості був би меншим (15 %) [20].

Інший аналіз на основі гравітаційної моделі показав, що за умов вступу України до ЄС у 2004 р. питома вага промислової продукції в експорті країни подвоїлася б у 2007 р. порівняно з існуючими показниками. Цей висновок пов'язаний із процесом відхилення торгівлі, оскільки окремі нові країни ЄС прямо конкурували з українським експортом до Союзу [17].

Дослідження 2006 р. не виявило суттєвих позитивних ефектів для України від простої класичної ЗВТ, але довело значні переваги від глибокої інтеграції навіть до додаткового збільшення темпів економічного зростання на 1,5 % на рік. Статичний ефект зростання добробуту оцінювався на рівні 4–7 %, а з урахуванням динамічних ефектів відсоток зростання збільшувався у 2–3 рази [7]. Інше дослідження довело пряму залежність зростання внутрішнього валового продукту України (до 5,3 %) від широти та глибини ЗВТ з ЄС [14].

У переважній більшості наукових праць переваги економічної гармонізації з ЄС й економічних реформ в Україні на цій основі є настільки значними, що вони набагато перевищують можливі втрати. Так, одне з досліджень, припускаючи падіння споживання окремими домашніми господарствами в Україні внаслідок простої ЗВТ, усе ж передбачає значно більший обсяг позитивних ефектів від поглибленої ЗВТ [4]. Інше дослідження 2011 р. оцінювало зростання добробуту на 5,8 % у довгостроковій перспективі тільки за рахунок усунення нетарифних бар'єрів [5]. Інші прогнози передбачали збільшення добробуту України на 4,3 % внаслідок статичних ефектів та на 11,8 % від довгострокових ефектів [23].

Oxford Economics аналізував ефекти від різних інтеграційних сценаріїв між Україною і ЄС. У складі дослідницької команди перебували й українські

вчені. Були розглянуті три сценарії: класична, вузька ЗВТ, поглиблена та розширена ЗВТ, митний союз України з ЄС [23]. Усі три варіанти показували суттєві позитивні ефекти для економіки України. Поглиблена та розширена ЗВТ виявилася найбільш привабливим і реалістичним сценарієм. Однак автори підкреслювали, що це можливе лише за умов здійснення ефективних економічних реформ, зближення з регуляторним середовищем у ЄС (до речі, однією із причин останньої фінансової кризи в Південній Європі була слабка урядова політика і повільна адаптація реального і фінансового секторів до нових умов регіональної та глобальної конкуренції). Суттєві преференції мали би отримати легка та харчова промисловість, будівництво, сільське господарство, торгівля. Меншими мали бути ефекти для видобутку корисних копалин, металевих руд, чорної металургії та хімії. Таким чином, переважна більшість відомих нам досліджень ефектів від Угоди про асоціацію вказують на позитивний характер наслідків для України. Разом із тим, такі розрахунки робили без урахування жорсткої протидії Росії Асоціації України з ЄС. ЄС також не передбачав таку реакцію і не був готовий до неї [15].

Росія заявляла про низку економічних ризиків для себе від Угоди про асоціацію (табл. 1.1). У дослідженні Oxford Economics було проаналізовано кілька потенційних видів втрат для Росії від ЗВТ Україна – ЄС [2]: посилення конкуренції для російських фірм на ринках України та ЄС, зміна напряму експорту України та потоків капіталу. Проте чутливі складові становили лише 5 % російського експорту в Україну. Конкуренція між українськими та російськими експортерами на ринках ЄС суттєво зросла б лише для продукції чорної металургії, оскільки структури експорту двох країн в ЄС суттєво відрізняються.

Часткова переорієнтація українського експорту потенційно можлива для сфери сільського господарства та харчової промисловості, але ЄС зберігає, хоча й зменшив, обмеження для імпорту української аграрної

продукції. Зростання конкуренції для російської економіки не мало би бути значним. До того ж російські компанії, що мають виробництво в Україні, могли би скористатися перевагами поліпшеного доступу на ринок ЄС.

Таблиця 1.1 – Позиція Росії щодо економічної частини Угоди про Асоціацію України з ЄС

Застереження	Контраргумент
До Росії можуть масово потрапити товари з ЄС через реекспорт з України	Ігноруються правила визначення країни походження товару за СОТ
До Росії можуть бути масово витіснені українські товари, які не є конкурентними порівняно з європейськими	За правилами СОТ будь-яка країна, виробникам якої масований імпорт завдає серйозну шкоду, може їх захищати шляхом упродовження додаткового мита, кількісних обмежень тощо. При цьому немає необхідності виходити з існуючих зон вільної торгівлі
Поглиблена і всеохоплююча ЗВТ означатиме ерозію конкурентоспроможності російських товарів на ринку України	а) На початку 2015 р. до СОТ було нотифіковано понад 600 регіональних торговельних угод 159 країнами-членами. б) Експорт Росії за структурою практично не конкурує з експортом ЄС в Україну (менше 2 %)
Якщо Україна впроваджує європейські технічні стандарти для товарів, то це створюватиме бар'єри для традиційних товарних потоків між Росією та Україною	а) Такі стандарти застосовуватимуть на внутрішньому ринку України та для продажу до ЄС. б) Експорт до Росії має відповідати російському технічному регулюванню. в) У Росії реалізуються промислові проекти з європейськими фірмами на основі стандартів ЄС. г) Європейські стандарти відповідно до поглибленої і всеохоплюючої ЗВТ повинні бути імплементовані впродовж трьох-п'яти років. д) Питома вага України у товарообігу Росії є незначною
Україна не повинна передавати будь-які із своїх повноважень на рівень національних або міжнародних інституцій ЄС	Поглиблена і всеохоплююча ЗВТ передбачає часткове делегування
Реалізація поглибленої і всеохоплюючої ЗВТ зробить неможливим участь України в інших угодах про зони вільної торгівлі, митні союзи, тощо, зокрема участь України в ЄврАзЕС	а) Поглиблена і всеохоплююча ЗВТ неперешкоджає Україні вступати в класичні зони вільної торгівлі з іншими країнами. б) Вступ України до митних союзів або інших розвинених форм міжнародної інтеграції буде можливим лише після її виходу з поглибленої і всеохоплюючої ЗВТ

Джерело: Складено автором

Євросоюз продовжує використовувати політику приєднання нових країн-членів як інструмент розширення європейської зони стабільності й безпеки – простору, на якому панують європейські демократичні цінності. Постає резонне запитання: чому Україна – європейська держава, що йде шляхом демократії і ринкових реформ, має бути позбавлена перспективи членства в ЄС? Разом з тим реформи в ЄС, зокрема зміни у Спільній зовнішній і безпековій політиці, передбачені Лісабонською угодою, можливість перегляду Європейської стратегії безпеки мали б ураховувати місце України в забезпеченні безпеки на Європейському субконтиненті. Її важлива роль завжди декларативно підкреслюється, але далі слів діло не йде. Брак чіткої перспективи членства України в ЄС у сучасних умовах не тільки гальмує проведення внутрішніх демократичних реформ, а й не сприяє ефективному забезпеченню безпеки на Європейському субконтиненті. Першим кроком в усуненні цих негативних тенденцій має стати подолання практики умовчань.

Відсутність бажання Європейської Комісії та низки ключових країн-членів ЄС визнати за Україною право на майбутнє членство в ЄС базується не стільки на конкретних доводах, скільки на відмові говорити на цю тему. Зазначена проблема має стати предметом відкритого й неупередженого обговорення, потрібні також серйозні аналітичні оцінки щодо можливих негативних наслідків обмежень України у її прагненні до членства в ЄС для міжнародного безпекового середовища. Пріоритетність наших взаємин з ЄС рівною мірою зумовлена і прагматичними, і ціннісними чинниками. Майбутнє приєднання до ЄС для України дорівнює поверненню до європейської цивілізації та розвитку власної культурно-історичної ідентичності.

1.2 Механізми реалізації євроінтеграційної політики України

Формування механізмів державної євроінтеграційної політики України відбувалося від початку співпраці України та ЄС, однак остаточно сформувалося після ратифікації Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (далі – УПС) у 1998 р. Для оцінки реалізації державної політики України на європейську інтеграцію є необхідною характеристика етапу її формування. Тому актуальним є аналіз механізмів формування державної політики України у сфері євроінтеграції для розуміння еволюції співробітництва між Україною та ЄС та його стану на сучасному етапі.

Національна самоідентифікація України як європейської держави була задекларована 5 грудня 1991 р. у Зверненні Верховної Ради України «До парламентів і народів світу» у зв'язку з підтвердженням на референдумі Акта проголошення незалежності України [1, с. 1]. Мета Української держави, що полягала у співробітництві з ЄС й отриманні у перспективі членства в ЄС, отримала законодавче закріплення в постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 р. В ній зазначалося, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах ... З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, здійснення якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації» [2]. Крім того, у Законі України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. (із змінами, внесеними Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р.) йшлося про «набуття членства у Європейському Союзі при збереженні добросусідських відносин і стратегічного партнерства з Російською Федерацією, іншими країнами Співдружності Незалежних Держав, а також з іншими державами світу» [3].

Українська сторона створювала правові та інституційні основи співробітництва з початку 1990-х рр., готуючись до підписання та ратифікації УПС. Так, Указом Президента України від 28 серпня 1993 р. «Про Міжвідомчий комітет України у справах Європейських Співтовариств» було створено Міжвідомчий комітет України у справах Європейських Співтовариств [4], склад якого було затверджено Розпорядженням Президента України «Про персональний склад Міжвідомчого комітету України у справах Європейських Співтовариств» від 13 жовтня 1993 р. Головою Комітету був Віце-прем'єр-міністр України, який мав трьох заступників Голови Комітету: заступник Міністра закордонних справ України, перший заступник Міністра зовнішніх економічних зв'язків України, перший заступник Голови Агентства міжнародного співробітництва та інвестицій [5].

Звернімо увагу, що Комітет складався з Голови, трьох заступників та дванадцяти членів, що за посадами здебільшого були заступниками керівників певних органів. Більше того, хоча заступники Голови Комітету представляли органи, діяльність яких безпосередньо стосується європейської інтеграції, – Міністерство закордонних справ України, Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України та Агентства міжнародного співробітництва та інвестицій, – вони, так само, як й інші члени Комітету були заступниками голів відповідних міністерств. Зазначене свідчить про те, що розвитку відносин з ЄС не приділялося достатньо уваги станом на 1993 р., зважаючи на склад Комітету як інституційного механізму співробітництва України та ЄС. Узагальнюючи, Комітет як державний орган, підзвітний Кабінету Міністрів України, мав відповідну структуру і склад, а на етапі зародження відносин між Україною та ЄС відповідав стану відносин з ЄС і був державним органом погодження і координації політики України стосовно Євросоюзу. Указ Президента України від 28 серпня 1993 р. «Про Міжвідомчий комітет України у справах Європейських Співтовариств» було

змінено Указом Президента України від 7 лютого 1995 р. «Про заходи щодо вдосконалення співробітництва України з Європейським Союзом» [6].

Крім того, Спільний комітет, що був утворений Україною та ЄС і призначений для координації та моніторингу співробітництва між Україною та ЄС у галузі економіки, перш за все торгівлі, почав діяти з березня 1995 р. Щорічні засідання Спільного комітету Україна–ЄС відбулися з 1995 по 1997 рр. [7]. Через вступ до дії УПС та створення цією угодою нового інституційного механізму співпраці між Україною та Євросоюзом з 1998 р. засідання в рамках цього Спільного Комітету втратили свою актуальність. Разом з тим, Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення механізму взаємодії з Європейським Союзом та його виконавчими органами», виданий 21 квітня 1997 р., змінивши Указ Президента України від 7 лютого 1995 р. «Про заходи щодо вдосконалення співробітництва України з Європейським Союзом», удосконалив і посилив інституційну основу європейської інтеграції України.

Цей Указ було прийнято з метою реалізації проголошеного стратегічного курсу на інтеграцію до ЄС та належного організаційного забезпечення імплементації Угоди між Україною та ЄС про партнерство і співробітництво, а також положень Плану дій ЄС щодо України. Засідання Комітету повинні були поводитися не рідше як один раз на два місяці за Указом Президента України «Про заходи щодо вдосконалення механізму взаємодії з Європейським Союзом та його виконавчими органами» [8] – замість не рідше як два рази на рік, як було затверджено Указом Президента України від 28 серпня 1993 р. «Про Міжвідомчий комітет України у справах Європейських Співтовариств» [4]. А відповідно до пункту 8 Указу Президента України «Про заходи щодо вдосконалення механізму взаємодії з Європейським Союзом та його виконавчими органами» функції виконавчого органу Комітету здійснював відповідний структурний підрозділ Міністерства закордонних справ України [8], а не Головне управління зовнішньої економічної політики та міжнародних економічних організацій Міністерства

зовнішніх економічних зв'язків України, як було визначено Указом Президента України від 28 серпня 1993 р. «Про Міжвідомчий комітет України у справах Європейських Співтовариств» [4].

Тому можна говорити про те, що удосконалення структури та діяльності Міжвідомчого комітету України у справах Європейського Союзу у 1997 р., за рік до набрання чинності УПС, свідчить про визначення зовнішньополітичного курсу України на європейську інтеграцію, а не лише поглиблення економічної співпраці між двома сторонами, що було актуальним питанням у першій половині 1990-х рр.

Однак зазначені інституційні основи співробітництва України та ЄС втратили свою чинність у 1998 р. у зв'язку з ратифікацією УПС і необхідністю створення інституційних механізмів двостороннього співробітництва відповідно до нових договірно-правових засад. УПС стала основним документом, який визначав правовий механізм двостороннього співробітництва між Україною і ЄС. І хоча вона була підписана між Україною і Євросоюзом 16 червня 1994 р., УПС набула чинності лише 1 березня 1998 р. – після того, як була ратифікована парламентами всіх держав-членів ЄС. Цілями партнерства і співробітництва між Україною та ЄС, що були встановлені УПС, визначені такі: «забезпечення у відповідних рамках політичного діалогу між Сторонами, який сприятиме розвитку тісних політичних відносин; сприяння розвитку торгівлі, інвестицій і гармонійних економічних відносин між Сторонами і, таким чином, прискоренню їхнього сталого розвитку; створення основ взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, цивільного, науково-технічного та культурного співробітництва; підтримка зусиль України по зміцненню демократії і розвитку її економіки та завершенню переходу до ринкової економіки» [9] (Стаття 1 Угоди).

На переконання доктора політичних наук В. Копійки, ЄС на той момент не розглядав подальшої перспективи відносин, у тому числі з Україною, ні в практичній, ні в теоретичній площині, бо УПС являла собою

«звичайну модернізовану форму стандартних торгівельних угод, що лежать на досить низькому рівні договірних відносин ЄС з третіми країнами і не передбачають встановлення будь-яких преференцій» [10, с. 15].

Доктор політичних наук О. Ковальова також звертала увагу на те, що угоди про партнерство і співробітництво були укладені ЄС з такими державами, перспектива членства яких була невизначеною або не проголошувалась пріоритетом розвитку, тому «політичний зміст УПС обмежений насамперед тим, що договір не містить положень щодо перспективи асоційованих відносин з ЄС» [1, с. 13].

Як наголошував і доктор юридичних наук М. Микієвич щодо УПС, «особливістю її є те, що в ній немає посилянь на європейську інтеграцію, що взагалі характерно для угод про партнерство» [11, с. 32]. Виходячи із вищезазначеного, є очевидним, що положення УПС не містили перспектив членства України в ЄС або ж навіть поступової глибокої інтеграції України до ЄС, що відповідає загалом характеру угод про партнерство. Водночас, ще до кінцевої ратифікації європейськими країнами УПС та набрання нею чинності 1 березня 1998 р. Президент України видав Указ «Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом)» [12] від 24 лютого 1998 р. Указ постановив утворити Українську частину Ради з питань співробітництва між Україною та Європейським Союзом під головуванням прем'єр-міністра України і Українську частину Комітету з питань співробітництва між Україною та Європейським Союзом як допоміжний орган Української частини Ради.

Їх створення О. Корнієвський називає «важливим кроком на шляху практичного розгортання інститутів співробітництва» [13] ЄС та України. Крім того, пунктом 7 цього Указу ліквідовано Міжвідомчий комітет України у справах Європейського Союзу, який діяв з 1993 р, через створення нового механізму співпраці Україна – ЄС. Отож, зазначений Указ Президента

України від 1998 р. створив новий інституційний механізм євроінтеграційної політики України. Доречно звернути також увагу на те, що правові засади співпраці між Україною та ЄС не обмежувалися лише УПС, а включали й інші документи, що були ухвалені після набуття чинності УПС: укладені міжнародні угоди з ЄОВС та Євратомом, акти Євросоюзу з реалізації Спільної стратегії тощо.

Відзначимо й Спільну стратегію Євросоюзу щодо України від 1999 р., що зафіксувала визнання європейських прагнень України. Цей документ можна вважати відповіддю ЄС на «Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу», затверджену 11 червня 1998 р. Указом Президента України. Слід відзначити, що доктор політичних наук О. Ковальова вважала затвердження Указом Президента України Стратегії інтеграції України до ЄС моментом «офіційного проголошення євроінтеграції пріоритетом державного розвитку» [1, с. 15], а також завершенням «тривалого, з огляду на динамізм суспільно-політичних змін у 1990-х рр., періоду багатовекторної зовнішньої політики» [1, с. 18].

Погоджуючись з думкою цієї дослідниці, вважаємо затвердження Стратегії завершенням періоду формування державної політики України на європейську інтеграцію. Стратегія інтеграції України до ЄС була затверджена з «метою реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до ЄС, забезпечення всебічного входження України у європейський політичний, економічний і правовий простір та створення передумов для набуття Україною членства у ЄС» [14]. Отримання Україною статусу асоційованого члена ЄС визначалося головним зовнішньополітичним пріоритетом України у середньостроковому вимірі і повинно було співвідноситися в часі з набуттям повноправного членства в ЄС державами-кандидатами, які мають спільний кордон з Україною. Зважаючи на мету отримання Україною асоційованого членства в ЄС, Стратегія інтеграції України до ЄС визначала основні пріоритети діяльності органів виконавчої влади на період до 2007 р.

Передбачалося, що протягом цього часу (з 1998 до 2007 р., тобто майже за десятиліття) мали б бути створені передумови, необхідні для набуття Україною повноправного членства в ЄС. Внутрішнє забезпечення процесу інтеграції України до ЄС Стратегія покладала на вищий, центральні та місцеві органи виконавчої влади України у співпраці з органом законодавчої влади, відповідними органами місцевого самоврядування. Керівництво стратегією інтеграції України до ЄС здійснював Президент України, а Кабінет Міністрів України забезпечував реалізацію Стратегії інтеграції України до ЄС [14] (останні положення включені на підставі Указу Президента № 929/2011 від 27.09.2011).

Разом з тим, завдання отримання асоційованого членства в ЄС Україною в середньостроковій перспективі в період вступу до ЄС держав Центральної та Східної Європи у 2004 та 2007 рр., на жаль, не було досягнуте. Важливе значення для застосування положень права ЄС у правопорядку України в цілому створила Конституція України, прийнята 28 червня 1996 р., а також інші законодавчі акти. Звернімо увагу на те, що міжнародні договори, які ратифікувала Україна, є частиною національного законодавства та обов'язковими до виконання. Відповідні положення закріплені в статті 9 Конституції України. Однак, як наголошує доктор юридичних наук В. Муравйов, створення правових засад для інтеграції України у ЄС вимагає, окрім іншого, вирішення на національному рівні проблеми вибору засобів реалізації нашою державою міжнародних зобов'язань [15, с. 13].

На етапі формування договірно-правового механізму співпраці України та ЄС почалася створюватися й відповідна інституційна система, яка включала як центральний орган виконавчої влади (Міністерство юстиції), так і посадових осіб державного управління, які визначали процеси, у тому числі і правової інтеграції України до ЄС. При цьому УПС займала центральне місце в загальній інституційно-правовій системі співробітництва України та ЄС. Невиправдано другорядну роль у процесі правової інтеграції України до

ЄС, на жаль, відіграла Верховна Рада України, хоча саме законодавчій гілці влади належить право і обов'язок приймати закони, в той час як іншим суб'єктам державного управління надається тільки право законодавчої ініціативи [16, с. 7–8], зауважила кандидат юридичних наук Н. Сюр.

Фактично же основним центром вироблення зовнішньополітичного напрямку розвитку країни, в тому числі щодо співпраці з державами-членами ЄС, став Президент України після прийняття Конституції України у 1996 р. Причини полягали в першу чергу у тому, що Конституція України закріпила основні кадрові та повноваження у сфері виконавчої влади за главою держави, а не урядом. Тому керівники органів виконавчої влади, що були відповідальними за вироблення та впровадження зовнішньої політики, на думку експертів Лабораторії законодавчих ініціатив Г. Асланяна та Д. Ковриженка, не мали можливості самостійно приймати рішення з питань в їх компетенції. Вони наголошували на тому, що «саме зосередження в руках Президента України повноважень щодо призначення і звільнення керівників органів виконавчої влади із загальнодержавною компетенцією і стало однією з причин того, що роль центральних органів виконавчої влади, відповідальних за зовнішньополітичний курс, поступово була зведена до ролі звичайних технічних виконавців рішень Президента України» [17, с. 20].

Другою ж причиною того, що глава держави перетворився на фактично єдиний центр вироблення стратегічних рішень зовнішньої політики України після прийняття Конституції України, можна назвати відсутність розмежування в Основному Законі повноважень Президента та Уряду у сфері зовнішньої політики. Роль виконавчої влади у здійсненні зовнішньої політики була зведена до забезпечення виконання актів Президента України у відповідній сфері оскільки відповідно до Конституції України повноваження вищого органу в системі органів виконавчої влади та глави держави на рівні закону розмежовано не було [17, с. 20], визначили Г. Асланян та Д. Ковриженко.

Отож, у результаті аналізу механізмів формування державної політики України у напрямку європейської інтеграції можна зробити наступні висновки. Прагнення отримати членство в ЄС були проголошені Україною і визнані ЄС вже після ратифікації УПС, тобто у кінці 1990-х рр., разом із затвердженням Указом Президента України Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу 11 червня 1998 р. Таким чином, цю подію пропонуємо умовно вважати завершенням періоду формування державної політики України на європейську інтеграцію. Основним інституційним механізмом співробітництва України та ЄС з 1993 р. можна назвати Міжвідомчий комітет України у справах Європейського Союзу.

Проаналізований склад Комітету свідчить про те, що у той період розвитку відносин з ЄС не приділялося достатньо уваги в нашій державі. Однак, варто враховувати, що на етапі зародження відносин між Україною та ЄС Комітет був державним органом погодження і координації політики України стосовно ЄС, що відповідав тогочасному стану відносин між двома сторонами. У 1997 р., за рік до ратифікації УПС, удосконалення структури та діяльності Комітету свідчить про не лише поглиблення економічної співпраці між двома сторонами, що було актуальним питанням у першій половині 1990-х рр., а, на нашу думку, і про визначення зовнішньополітичного курсу України на європейську інтеграцію.

Правовий механізм двостороннього співробітництва між Україною і ЄС визначив базовий документ співпраці між двома сторонами – УПС. Ця угода була підписана у 1994 р., ратифікована Верховною Радою України у тому ж році, однак набула чинності тільки у 1998 р. після ратифікації парламентами всіх п'ятнадцяти держав-членів ЄС на той час. Положення УПС головним чином були направлені на розвиток торгівельних відносин, а також політичного діалогу між сторонами і не містили перспектив членства України в ЄС. У зв'язку з ратифікацією УПС проаналізовані інституційні механізми співробітництва України та ЄС втратили свою чинність у 1998 р.

Підготовка до створення нових інституційних механізмів двостороннього співробітництва почалася ще до ратифікації УПС, коли Указом Президента України «Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом)» було створено українську частину Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС під головуванням прем'єр-міністра України, а також Українську частину Комітету з питань співробітництва як допоміжного органу цієї Ради.

Зрештою, з прийняттям Конституції України у 1996 р. головним центром вироблення зовнішньополітичного напрямку розвитку нашої держави став Президент. Отож, було створено новий інституційний механізм євроінтеграційної політики України, який ще й досі є чинним після багатьох змін, що стосувалися перейменувань органів, у тому числі й Указу Президента України у 2011 р.

Врешті відзначимо, що формування механізмів співпраці України з ЄС до ратифікації УПС відбувалося у взаємозв'язку з еволюцією співробітництва між ЄС та Україною у 1990-х рр. і, переважно, з метою поглиблення партнерства та співробітництва між двома сторонами, а не інтеграції до ЄС. Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають у аналізі механізмів реалізації державної політики України на європейську інтеграцію.

1.3 Методологічні основи досліджень торговельно-економічних відносин

Методичні основи суспільно-географічного дослідження зовнішньоекономічних зв'язків країни передбачають виділення наступних етапів (рис. 1.3).

На першому етапі важливо проаналізувати фахову літературу за темою дослідження. Слід обґрунтувати об'єкт та предмет вивчення. Необхідно визначити суспільно-географічні аспекти розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та регіональної політики. Особливе місце посідає виявлення особливостей трансформації регіональної політики, визначення базових індикаторів дослідження, підбір адекватних методів дослідження. Цей етап передбачає аналіз механізмів формування зовнішньоекономічних зв'язків країни та регіональної політики.

Рисунок 13 – Етапи дослідження зовнішньоекономічних зв'язків країни

Примітка: Сформовано автором на основі [16].

До них відносимо: сукупність конкретних форм зв'язків, а також систему фінансовоекономічних, організаційно-управлінських та правових важелів, які забезпечують ефективну взаємодію національних господарських структур зі світовими як на макро-, так і на макрорівнях з метою підвищення соціальноекономічних показників рівня якості життя її громадян та прискорення розвитку продуктивних сил країни [18]; узгодженість діяльності національних та місцевих, регіональних органів державної влади, інститутів місцевого самоврядування, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів метою якої є забезпечення ефективного використання внутрішнього та зовнішнього потенціалу регіону та створення сприятливого середовища для їхньої зовнішньої підтримки, сприяння сталого та збалансованого просторового розвитку країни, заохочення інноваційних підходів та зменшення суттєвих дисбалансів у рівнях їхнього розвитку [19].

Після виявлення механізмів визначаємо стратегію і тактику їх формування. При цьому важливо виділити основні індикатори розвитку зовнішньоекономічних зв'язків: відношення обсягу експорту та імпорту товарів та послуг до ВВП; товарна структура експорту та імпорту товарів та послуг; частка країни у світовій торгівлі (експорті, імпорті); частка іноземних інвестицій у ВВП; обсяг і структура іноземних інвестицій; співвідношення між обсягами залученого капіталу та експортом вітчизняного капіталу; обсяг виробництва продукції іноземними та спільними підприємствами.

На другому етапі обґрунтовуємо чинники формування зовнішньоекономічних зв'язків країн та регіональної політики. За характером впливу їх можна поділити на зовнішні та внутрішні. Р. Г. Богданов та А. А. Кокошин [6] наводять приклад компонентів зовнішньополітичної інформації, необхідної для оцінки потенціалу інших держав і прийняття рішень:

- 1) Воєнні: організація управління, воєнні плани, стратегічні ідеї й тактичні принципи, організація збройних сил, заклади, індустриальна база, матеріальна частина, тактика, моральний стан.

2) Загальні: гідрографічні та топографічні особливості включаючи історичний нарис.

3) Дипломатичні: зовнішня політика та різноманітні союзи, дипломатичні заклади, міністерства закордонних справ; інструменти здійснення зовнішньої політики (включаючи способи і стиль ведення дипломатії, переговорів, нарад, особливості протоколу також особисті якості дипломатів).

4) Політичні: ідеологія, традиції, заклади, діячі, вогнища «політичних суперечок».

5) Економічні: стан фінансів, грошова система та фінансова політика, грошовий обіг, заклади, бізнес-еліта, торгівля і торговельна політика (ринки, методи ведення торгівлі); цінова політика, промисловість, її склад і потужність, промислові підприємства і технологічні процеси; енергетичні ресурси, сировинна галузі; сільське господарство.

6) Засоби зв'язку транспорту: телефон, телеграф, залізниці, річковий і морський транспорт, легкові та вантажні автомобілі, шляхи, авіація, організація, особовий склад.

7) Суспільні: національний склад, верстви населення, структура населення.

8) Культурні: заклади, ідейний рівень розвитку, мистецтво і наука, література, віросповідання, радіо, телебачення, преса, кіно [6].

Внутрішні – це фактори, які формуються в державі на основі: нормативно-правової бази, виробничого, технологічного, наукового, маркетингового, трудового потенціалу та регіональної політики.

На третьому етапі проводимо суспільно-географічний аналіз зовнішньоекономічних зв'язків та регіональної політики, який об'єднує: аналіз торгових, інвестиційних, соціальних, туристичних зв'язків та ін.; аналіз інституційної бази забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків та регіональної політики; виявлення основних спільних та відмінних рис

проведення регіональної політики; визначення новітніх напрямків проведення регіональної політики.

При суспільно-географічному дослідженні нами встановлено, що важливу роль у формуванні зовнішньоекономічних зв'язків країни відіграє регіональна політика. Вона формує специфіку, проведення, здійснення механізмів реалізації головних цілей розвитку країни в цілому та окремих регіонів. А це є важливою складовою соціально-економічного розвитку країни та її регіонів.

Просторово-часова оцінка зовнішньоекономічних зв'язків та регіональної політики передбачає: просторово-часовий аналіз зовнішньої торгівлі; просторово-часовий аналіз науково-технічного співробітництва; просторово-часовий аналіз вивозу капіталу (інвестицій); просторово-часовий аналіз регіональних зв'язків. На цьому етапі проводиться збір та аналіз необхідної статистичної інформації: індикатори обсягу експорту та імпорту товарів та послуг; кількість патентів та ноу-хау; кількість іноземних інвестицій в країну в цілому та по регіонах; міцність регіональних зв'язків тощо [20].

П'ятий етап є узагальненням результатів суспільно-географічного дослідження зовнішньоекономічних зв'язків: виявлення проблем розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та регіональної політики; обґрунтування перспектив розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та регіональної політики.

Перспективи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та регіональної політики передбачають розвиток транскордонного співробітництва та утворення транскордонних кластерів: науковий інформаційно-статистичний транскордонний кластер «Інфостат»; транскордонний туристично-рекреаційний кластер; транскордонний логістичний кластер; транскордонний кластер інновацій [22].

Також, слід зазначити, що суспільно-географічне дослідження зовнішньоекономічних зв'язків України та ЄС має багаторівневність:

Перший рівень – зв'язки України на державному рівні з адміністративними одиницями ЄС (окремими воєводствами); Другий рівень – зв'язки адміністративних одиниць України (областей) з адміністративними одиницями ЄС (воєводствами). Просторовий аналіз статистичних показників дозволяє визначити місце і роль міждержавних зв'язків України та ЄС в загальній системі зовнішніх зв'язків, які беруть активну участь у міждержавному поділі праці, підприємства країн, які відіграють найбільшу роль у двосторонніх зв'язках (рис.1.4) [21].

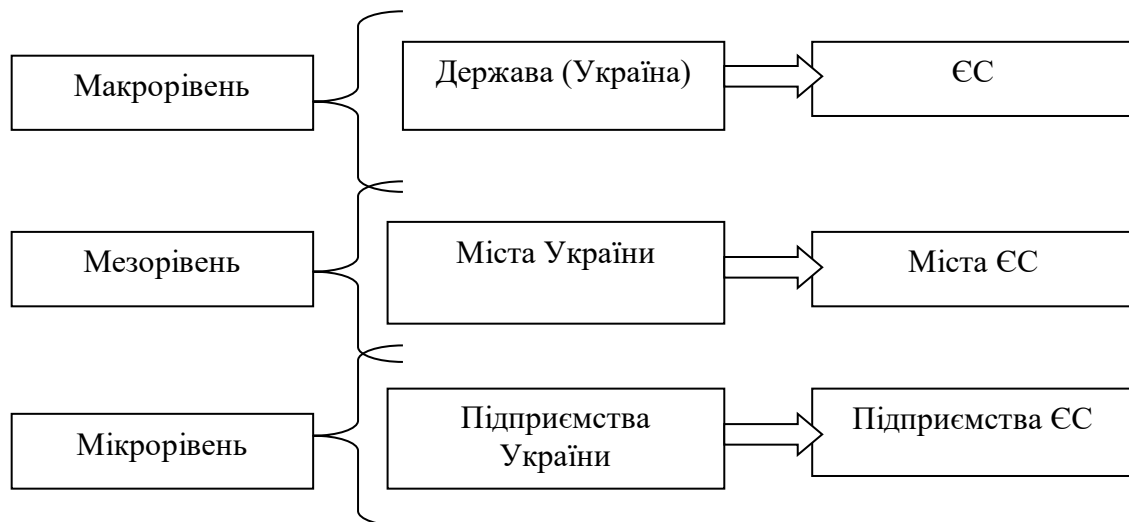

Рисунок 1.4 – Схема зв'язків просторового суспільногеографічного дослідження України та ЄС

Джерело: розроблено автором

Суспільно-географічний аспект даного дослідження полягає в аналізі регіональної політики держав. Це передусім дослідження спільних та відмінних рис проведення регіональної політики та їх механізмів здійснення. Таким чином, в системі соціально-економічних відносин одними з головних завдань суспільної географії є такі:

- 1) Визначення концепції збалансованого економічного, соціального та екологічного розвитку території.
- 2) Аналіз нового геополітичного положення України, її транспортнорозподільчої і транзитної функцій, можливостей входження України до системи світового ринку, обґрунтування експортно-імпоротної політики України та її впливу на структурну перебудову господарства;
- 3) Виявлення можливостей створення вільних економічних зон, районів прикордонної (безмитної) торгівлі, зон спільного підприємництва, технополісів і технопарків;
- 4) Розширення у нових геополітичних умовах досліджень з економічної і соціальної географії зарубіжних країн, передусім сусідніх з Україною, концентрація уваги на проблемах розвитку їхніх зовнішньоторговельних зв'язків з нашою державою [23].

З методичної точки зору у міжнародних суспільно-географічних дослідженнях зовнішньоекономічних зв'язків (зовнішньої торгівлі, міжнародної спеціалізації та кооперації виробництва, спільного підприємництва тощо) вимагає врахування його специфіки формування та функціонування. Найважливішу роль серед цих напрямків відіграє зовнішня торгівля, яку ми розглянемо детальніше.

Аналіз ефективності зовнішньої торгівлі здійснюється через вибір оптимальної товарної структури експорту, імпорту і географічного розподілу зовнішньоторговельних потоків з метою раціональної структури цих зв'язків і досягнення максимального економічного ефекту. Стан зовнішньої торгівлі характеризується низкою показників. До основних показників можна віднести обсяг, динаміка експорту та імпорту, товарна та географічна структура [17].

Міжнародну та зовнішню торгівлю можна поділити на вартісні та відносні показники, які зображені у табл. 1.3.

Таблиця 1.2 – Основні показники міжнародної та зовнішньої торгівлі

Вартісні показники	Відносні показники
Експорт товарів та послуг Імпорт товарів та послуг Зовнішньоторговельний товарооборот	Експортна квота Імпортна квота Структура експорту та імпорту Порівняльне відношення частки країни у світовому виробництві ВВП/ВНП

Джерело: розроблено автором на основі [72, с. 29-39]

Географічна структура міжнародної торгівлі – це розподіл торговельних потоків між окремими країнами та їх групами, створеними за територіальною або організаційною ознакою. Географічні (регіональні) структури експорту та імпорту характеризують розподіл товарних потоків (в обох напрямках) за місцями (країнами, регіонами) призначення або походження і класифікуються за структурами експорту та імпорту країни, структурами експорту та імпорту товару (або товарної групи), а також за внутрішньою та зовнішньою структурами [32].

У світовій практиці виділяють три основні форми кооперування:

- 1) здійснення спільних програм;
- 2) договірні спеціалізації;
- 3) створення спільних підприємств (СП).

В даному дослідженні нами використовуються важливі загальнонаукові та спеціальні суспільно-географічні методи. Метод наукового дослідження – це система розумових і практичних операцій, які спрямовані на розв’язання певних пізнавальних завдань з урахуванням певної пізнавальної мети.

В кінцевому підсумку і мета, і завдання дослідження зумовлені духовними і матеріальними потребами суспільства і (або) внутрішніми потребами самої науки [16].

За допомогою цього методу отримують нову інформацію про навколишню дійсність, формування і функціонування об’єктів, які досліджуються, заглиблюються в сутність явищ і процесів, розкривають

закони і закономірності розвитку. Від правильності застосування методу та його якості залежить істинність отриманого знання. Істинні знання можна одержати лише у випадку застосування правильного методу [7].

Загальнонаукові методи – це такі засоби і прийоми, які з тими чи іншими модифікаціями використовуються в усіх чи майже усіх науках з урахуванням особливостей конкретних об'єктів дослідження, наприклад, сюди можна відносити метод моделювання чи такі логічні засоби як аналіз і синтез, індукція і дедукція.

Метод системного аналізу базується на принципі поетапності, передбачає визначення мети, завдань, формулювання наукової гіпотези, всебічне дослідження кожної з територіальних систем, особливостей розміщення продуктивних сил, а також вивчення цілісної системи, її внутрішніх і зовнішніх зв'язків, погодження галузевих ф територіальних проблем [14].

Порівняльний метод – поєднання найбільш істотних рис подібності та відмінності у господарському використанні територіальних певних регіонів світу, регіональної політики та взаємозв'язку між ними.

Метод спостережень – належить до давніших при вивченні розміщення видів соціальної реальності і людської діяльності. Застосовується описова статистика, у вигляді наборів числових даних, що характеризують ту чи іншу ситуацію [12].

Спеціальні методи розробляють для потреб окремої науки і використовують, головним чином, в ній. В суспільній географії спеціальні методи спрямовані на аналіз соціально-економічної (суспільної) організації ландшафтної оболонки в цілому та її окремих складових [19].

Статистичний метод – ґрунтується на аналізі даних про господарство і населення регіонів та країн, сприяє з'ясуванню особливостей просторової взаємодії різних територіально-економічних систем. У цьому аспекті важливу роль відіграє статистика як ефективний інструмент дослідження економічного і соціального стану конкретної території [18].

Картографічний метод – полягає в розробленні картографічних моделей – карт. Він дає змогу створювати тематичні карти, наносячи на них безліч об'єктів, відображаючи їх взаєморозташування і взаємозв'язки. Складання різноманітних карт підвищує інформаційну місткість наукового матеріалу. Карти є дієвим інструментом наукових досліджень [13].

Метод формалізації – має на меті дослідження об'єктів і процесів шляхом відображення їх змісту, форми, структури, функціонування у знаковому вигляді за допомогою штучних мов (математика, логіка). Він заснований на використанні спеціальних символів-чисел, знаків операцій, логічних схем, математичних формул і виразів, образів [16].

Метод моделювання – це метод опосередкованого практичного чи теоретичного оперування об'єктом, під час якого досліджується безпосередньо не сам об'єкт, що нас цікавить, а використовується допоміжна штучна або природна система, яка перебуває у певній об'єктивній відповідності з об'єктом, що пізнається, здатна заміщати його на певних етапах та давати при її дослідженні в кінцевому підсумку інформацію про об'єкт, що моделюється [22].

Порівняльно-географічний метод. Порівняння – базовий принцип різноманітних методів класифікації, типізації, генералізації, оцінювання, прогнозування. В процесі дослідження зовнішньоекономічних зв'язків використаний принцип подібності, для порівняння територіального і часового рівня розвитку ВРП та ВРП на душу населення регіонів України та ЄС.

Розрахунки показників торговельних відносин здійснюються за наступними формулами [12]:

1) зовнішньоторговельний оборот:

$$Z_{TO} = E + I \quad (1.1)$$

Де Z_{TO} – зовнішньоторговельний оборот України в цілому чи відносно певної країни-торговельного партнера;

E – обсяг експорту в цілому чи в певну країну;

I – обсяг імпорту в цілому чи з певної країни.

2) сальдо зовнішньої торгівлі (чистий експорт):

$$C_{3T} = E - I \quad (1.2)$$

де C_{3T} – сальдо зовнішньої торгівлі.

3) важливість зовнішніх ринків певних країн для експорто-орієнтованих галузей національної економіки:

$$B_E = E_i / E_{3AG} * 100\% \quad (1.3)$$

де B_E – рівень значимості зовнішнього ринку певної країни;

E_i – обсяг експорту України в i -ту країну;

E_{3AG} – обсяг загального експорту України в країни світу.

4) важливість зовнішньої торгівлі з певними країнами для імпорто-орієнтованих галузей національної економіки:

$$B_I = I_i / I_{3AG} * 100\% \quad (1.4)$$

де B_I – рівень значимості зовнішньої торгівлі України з певною країною для насичення внутрішнього ринку;

I_i – обсяг імпорту з i -ї країни;

I_{3AG} – обсяг загального імпорту України з країн світу.

5) відкритість національної економіки:

- експортна квота

$$E_K = E_{ЗАГ} / ВВП * 100\% \quad (1.5)$$

де E_K – експортна квота;

$E_{ЗАГ}$ – обсяг загального експорту України;

$ВВП$ – валовий внутрішній продукт країни [12].

- імпортна квота

$$I_K = I_{ЗАГ} / ВВП * 100\% \quad (1.5)$$

де I_K – імпортна квота;

$I_{ЗАГ}$ – обсяг загального імпорту України;

$ВВП$ – валовий внутрішній продукт країни:

б) ступінь участі країни в міжнародному поділі праці:

$$t = I_{ЗАГ} + E_{ЗАГ} / ВВП * 100\% \quad (1.6)$$

де t – індекс товарності національної економіки.

У зв'язку з плінністю інтеграційних процесів постало питання всебічної оцінки та швидкого реагування на зміну факторів що сприяють розвитку торговельно-економічної співпраці.

Висновки до розділу 1

У першому розділі магістерської роботи було проведено дослідження щодо становлення та розвитку економічних відносин України та ЄС. Встановлено, що зважаючи на геополітичне становище України, її економічний, науково-технологічний, людський, культурний потенціал, у перспективі вона може посісти поважний статус з-поміж європейських країн

(це є завдання, яким обумовлюються її перспективи на майбутнє). Принципово важливим є той факт, що з-поміж впливових політичних сил в Україні немає жодної, яка б висувала амбіційні, небезпечні для регіональної стабільності зовнішньополітичні плани. Україну не сприймають як джерело класичних загроз, проте європейську спільноту непокоїть розвиток соціально-економічної та екологічної ситуацій, тобто проблеми, які є наслідком слабкості держави. Очевидно, Україна поки не є суб'єктом, що формує геополітичний простір довкола себе, а залишається здебільшого об'єктом політики інших держав та елементом масштабних процесів, що розгортаються на Європейському субконтиненті.

Проаналізовано механізми реалізації євро інтеграційної політики України. Відзначено, що формування механізмів співпраці України з ЄС до ратифікації УПС відбувалося у взаємозв'язку з еволюцією співробітництва між ЄС та Україною у 1990-х рр. і, переважно, з метою поглиблення партнерства та співробітництва між двома сторонами, а не інтеграції до ЄС. Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають у аналізі механізмів реалізації державної політики України на європейську інтеграцію.

РОЗДІЛ 2 ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПІДГРУНТТЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ

2.1 Інвестиційне співробітництво між Україною та ЄС

Соціально-економічна нестабільність розвитку регіонів України негативно відбивається на інвестиційній діяльності підприємств кожного регіону, зумовлює загальне погіршення інвестиційного клімату та зниження інвестиційної привабливості й іміджу регіонів, зокрема на світовому рівні. До сучасних проблем інвестиційної діяльності в регіонах України належать [8]: падіння обсягів залучених іноземних інвестицій, зростання концентрації обсягу інвестиційних ресурсів в одних і тих самих регіонах та галузях господарської діяльності, низька ефективність інструментів стимулювання інвестиційної діяльності.

Для забезпечення відновлення позитивної інвестиційної активності в регіонах, ефективного залучення іноземних інвестицій та підвищення інвестиційної привабливості регіонів в умовах європейської інтеграції, особливої актуальності набуває зона вільної торгівлі між Україною та країнами ЄС, яка відкриває нові можливості для залучення прямих іноземних інвестицій, серед яких [6]:

1. Імплементация нормативно-правової бази щодо вільного переміщення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) відповідно до норм ЄС. Згідно з Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [9], Україна та ЄС зобов'язані створювати необхідні умови для подальшої лібералізації її положень із метою полегшення руху капіталу. Зокрема, що стосується операцій на рахунку з капіталом та фінансовому рахунку платіжного балансу, то Україна та країни ЄС повинні забезпечити вільний рух капіталу, пов'язаний із

надходженням прямих інвестицій. Окрім того, Україна зобов'язується завершити лібералізацію операцій на рахунку операцій із капіталом і фінансовому рахунку платіжного балансу відповідно до рівня лібералізації в ЄС, а також не вводити будь-яких нових обмежень на рух капіталу і поточні платежі між резидентами України та країн ЄС і не робити наявні умови більш обмежувальними. Отже, загалом заходи для створення необхідних умов для подальшого поступового застосування правил ЄС про вільний рух капіталу в Україні дадуть змогу не тільки спростити умови здійснення інвестиційної діяльності, а й покращити інвестиційний клімат у регіонах країни [13].

2. Створення зони вільної торгівлі з країнами ЄС не лише знижує тарифні й нетарифні бар'єри між учасниками, а й позитивно впливає на збільшення обсягів ПІІ з країн ЄС в Україну. Досвід переважної більшості країн Центрально-Східної Європи, які вступили у ЗВТ із країнами ЄС, демонструє зростання надходжень прямих інвестицій порівняно з попереднім періодом. У середньому частка ПІІ у ВВП цих країн за три роки до і три роки після підписання Угоди про ЗВТ становила: у Болгарії – 0,6% проти 2,1%, Чеській Республіці – 1,8% проти 2,9%, Естонії – 4,3% проти 7,5%, Угорщині – 4,8% проти 7,0%, Литві – 2,1% проти 5,3%, Польщі – 1,0% проти 2,4%, Румунії – 0,6% проти 1,7% та Словаччині – 1,5% проти 5,3% [10].

3. Відкриття нових ринків для здійснення інвестиційної діяльності, зокрема можливість залучати прямі інвестиції у пріоритетні сфери господарювання з дешевою, але висококваліфікованою робочою силою та наявною сировиною. За прогнозами Міжнародного центру перспективних досліджень [11, с. 32], іноземні інвестиції з країн ЄС спрямують передусім у сім найбільш привабливих видів економічної діяльності в Україні, а саме: фармацевтичне виробництво, оптову й роздрібну торгівлю; торгівлю транспортними засобами, виробництво жирів, виробництво інших харчових продуктів; виробництво напоїв; тютюнову промисловість, текстильну

промисловість і пошиття одягу, операції з нерухомістю та діяльність у сфері інформатизації.

Для України надходження іноземних інвестицій є надзвичайно важливим для стабілізації економіки та сприяння розвитку багатьох галузей промисловості. Процес надходження інвестицій в Україну за період 2010-2018 рр. відрізняється динамічністю (рис. 2.1). Так, до 2014 року в економіку України поступав значний обсяг ПІІ зі 130 країн світу, що характеризувався постійною позитивною тенденцією. І не дивлячись на тимчасове скорочення надходжень ПІІ в Україну (2015-2016 рр.), з початку 2017 року знову починається тенденція до їх зростання. Значно нижчі обсяги інвестицій в Україну за останні роки у порівнянні з тенденцією до 2014 р. пояснюються значними економічними проблемами та невизначеністю, що пов'язана із військовим конфліктом та політичними змінами, що відбулися у 2013-2014 рр. та продовжуються дотепер. Ці проблеми призвели також до тенденції згорання частини власного бізнесу великих компаній (російська компанія «Лукойл Україна», голландська компанія «Shell», угорсько-польська компанія «Wizz Air Україна» тощо) на ринку України або повного виходу з нього. Особливе місце в інвестуванні в економіку України належить ЄС (рис. 2.1).

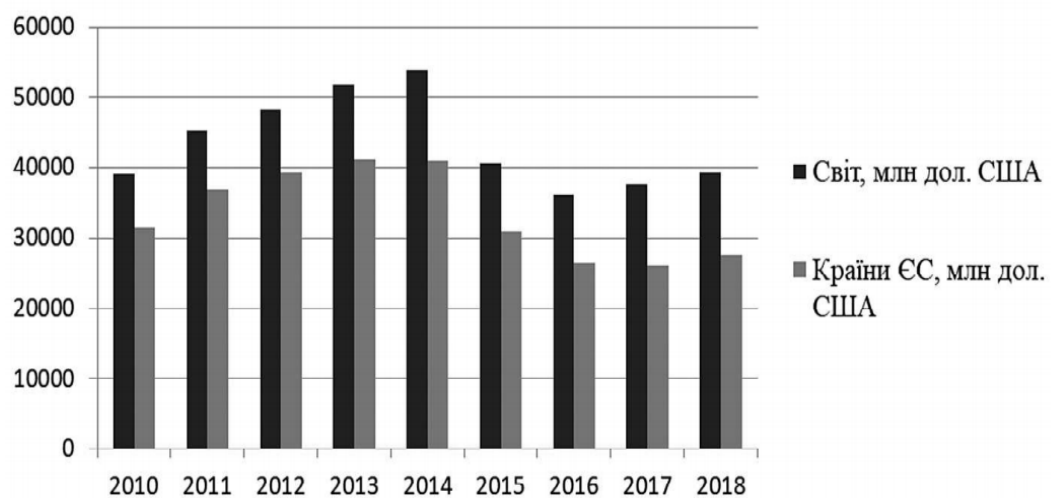

Рисунок 2.1 – Динаміка надходжень ПІІ в економіку України станом на 01.01.2010-2018 рр., млн дол. США

Джерело: Складено автором на основі

Хоча за останні роки у вартісному вираженні надходження ПІІ з країн ЄС в Україну зменшились, ЄС всеодно залишається головним інвестором, частка якого складає за весь досліджуваний період більше двох третин від загального обсягу ПІІ, здійснених країнами світу в українську економіку.

Структура ПІІ за країнами походження відрізняється низькою варіативністю. Так, у розрізі країн значно виділяється сімка головних інвесторів, на які припадає 86,7% від загального обсягу надходжень капіталу в Україну серед країн ЄС та 60,9% – серед країн світу (рис. 2.2).

Лідером серед інвесторів в економіку України як взагалі, так і серед європейських країн, є Кіпр. Станом на кінець 2018 р. його частка склала 35,9% серед країн ЄС та 24,8% від загального обсягу ПІІ, здійснених країнами світу в українську економіку. Такий стан речей не є випадковим, адже Кіпр має найнижчу ставку податку на прибуток у Європі – 10% та ставку податку на будь-які пасивні доходи – 0%, а тому він є дуже привабливою країною для проходження грошових коштів. Друге місце серед стратегічно важливих інвесторів в економіку України займають Нідерланди (28,5%) [9].

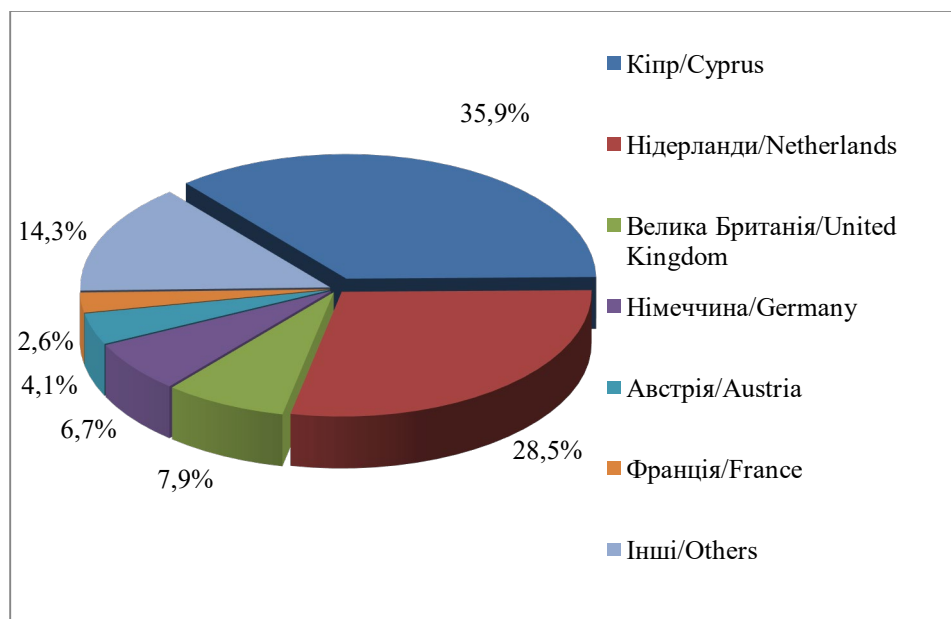

Рисунок 2.2 – Обсяги ПІІ з країн ЄС в економіку України станом на 01.01.2019 р., %

Джерело: Складено автором на основі

Причиною цього є суттєві пільги, що надаються зареєстрованим у них іноземним компаніям, а тому можна говорити також про певні елементи офшорності, проте не такі суттєві, порівнюючи з Кіпром. Значний обсяг надходження інвестицій з Великої Британії (7,9%) та Німеччини (6,7%) обумовлений тісним торговельним та технологічним співробітництвом з Україною. Недостатня диверсифікованість країн-інвесторів є значно ризикованою, оскільки в такому випадку наша країна є надзвичайно залежною від здійснення політики декількох країн, що є головними інвесторами, та в разі її зміни може понести значні втрати [9].

Розподіл ПІІ в економіці України за видами діяльності є також недостатньо диверсифікований. За досліджуваний період основні види діяльності, в які найчастіше спрямовувалися іноземні інвестиції, не змінилися, відбулися лише незначні зміни у частці до загального обсягу. Станом на 01.01.2019 р. основна частина надходжень капіталу була зосереджена у промисловості (34 %) та у оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів та автомобілів (14 %). Більше 12 % загального обсягу інвестицій було спрямовано на операції з нерухомим майном, також на фінансову та страхову діяльність (10 %), але це показник знизився на 2 % порівняно із попереднім роком. На п'ятому місці виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів та інформація та комунікації (9 %) (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – ПІІ з ЄС в економіку України за видами економічної діяльності у 2018-2019 рр. (станом на початок року), %

Галузь в яку інвестують	Роки			
	01.01.2018	01.01.2019	% у 2018 році	% у 2019 році
Усього із країн ЄС	24145,2	24742,7	-	-
Промисловість	8401,1	8506,6	35	34
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	2338,7	2350,2	10	9
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	653,2	616,5	3	2

Продовження таблиці 2.1

виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	910,1	937,8	4	4
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	1541,5	1574,3	6	6
машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	513,2	526,7	2	2
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	518,4	426,9	2	2
Будівництво	696,9	706,6	3	3
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2953,5	3411,0	12	14
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	801,1	827,9	3	3
Інформація та телекомунікації	2028,3	2124,1	8	9
Фінансова та страхова діяльність	2811,4	2596,1	12	10
Операції з нерухомим майном	2871,2	3164,9	12	13
Професійна, наукова та технічна діяльність	1462,7	1361,3	6	6
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1323,7	1293,7	5	5

Джерело: Складено автором на основі

Проаналізувавши особливості розподілу ПІІ за видами діяльності можна побачити, що більшість іноземних інвесторів використовує вітчизняний ринок в якості плацдарму для отримання швидкого прибутку. Про це говорить відносно висока частка фінансової і страхової діяльності та торгівлі, оскільки ці галузі надають можливість отримання прибутків за рахунок швидкого обігу переважно без зв'язування коштів компанії. Одночасно у найменш перспективну галузь харчової промисловості щодо швидкого прибутку – сільське господарство – ПІІ поступали у незначному обсязі (1,6%) [9].

Цей факт викликає занепокоєність, оскільки навіть зі збільшенням інвестування у сільськогосподарські землі в останні роки, їх обсяги залишаються надзвичайно малими, найнижчими у Європі та одними з найнижчих у світі. І це враховуючи сприятливе географічне положення

України, високу родючість ґрунтів та взагалі недостатньо реалізований сільськогосподарський потенціал. Україна також бере участь у системі світового інвестування. Проте структура надходжень українського капіталу за країнами-отримувачами дуже недиверсифікована.

Так, 96,1% від загального обсягу ПІІ, здійснених Україною, припадає на ЄС. Серед країн ЄС переважно всю частину українських інвестицій акумулює Кіпр (97,4%), набагато менше – Латвія (1,2%). Зовсім незначна частина припадає на всі інші країни ЄС (1,1%). Основна частина вітчизняних інвестицій до Кіпру припадає на резидентів, що здійснюють операції, що пов'язані з нерухомим майном, а також орендою, інжинірингом та наданням підприємницьких послуг, до Латвії – на фінансові установи, до Польщі – на підприємства торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого споживання. Україна має значний потенціал, однак все ж продовжує займати нижчі позиції міжнародних рейтингів привабливості, що оцінюють інвестиційний клімат країни [8].

Проте у 2017 році індекс інвестиційної привабливості України досяг максимуму з 2010 р. (3,15 бали із 5 можливих). Інвестори, кажучи про негативні фактори для ведення бізнесу в Україні, називають головними – безправ'я перед силовими міністерствами і загроза безпідставного рейдерства. Серед інших проблем, що гальмують процес надходження іноземних інвестицій, є політична нестабільність та недосконалість законодавства, відсутність надійних гарантій для іноземних інвесторів від зміни законодавства та політичного курсу, високі податкові ставки, надмірне втручання держави в економіку, високий рівень корупції. Однак в останні роки бізнес також зауважив певні позитивні зрушення, зокрема, відкриття державних даних, поступову дерегуляцію, розвиток електронних сервісів, у тому числі електронної системи відшкодування ПДВ, а також ослаблення валютного контролю тощо [9].

Наявні проблеми надходження й розподілу інвестицій у промисловому секторі України полягають у структурних диспропорціях (технологічних, галузевих, регіональних, щодо джерел інвестування), що загрожують поглибленням дисбалансів товарних і фінансових ринків, консервацією неефективної структури виробництва, монополізацією окремих стратегічно важливих або соціально значущих галузей економіки, нераціональним використанням сировинно-ресурсної бази та виробничих потужностей [17].

Основними напрямками, що в перспективі зможуть сприяти вирішенню даних проблем та успішному залученню європейських інвестицій у промисловість регіону, є:

- 1) доцільність приведення стратегії залучення іноземних інвестицій відповідно до потреб промисловості регіонів;
- 2) необхідність диференціації бренду кожної області від інших регіонів залежно від визначених сфер інвестування, зокрема в промисловості;
- 3) забезпечення європейських інвесторів необхідною системною підтримкою, наприклад у реєстрації бізнесу, залученні персоналу тощо.

Одними із найпріоритетніших та першочергових завдань, які мають бути реалізовані у цьому напрямі, на нашу думку, є такі:

- створення необхідних умов для подальшої імплементації та лібералізації положень нормативно-правової бази щодо вільного переміщення ПШ відповідно до норм ЄС;
- налагодження більш тісної співпраці з країнами – донорами ПШ;
- створення умов для покращення технічного та технологічного стану вітчизняних промислових підприємств регіону;
- інтенсифікація промислового виробництва на інноваційній основі;
- розвиток екологічно безпечного промислового виробництва;
- забезпечення якості трудових ресурсів відповідно до потреб промисловості;

– поглиблення інтеграційних відносин, зокрема через створення ЗВТ із країнами ЄС [14].

Іноземне інвестування відіграє важливу роль в економіці будь-якої країни, і Україна не є виключенням. Не дивлячись на наявність низки проблем, що гальмують процес надходження іноземних інвестицій, Україна є надзвичайно перспективною для вкладення капіталу та робить впевнені кроки на шляху покращення інвестиційного клімату. ЄС є головним інвестором в українську економіку, але існує ще багато проблем, що потребують обов'язкового вирішення для підвищення інвестиційної привабливості України як для європейських, так і інвесторів з інших країн [21].

Для того, щоб підвищити інвестиційний клімат в Україні та зробити її більш привабливою в очах іноземних інвесторів, необхідно розробити детальний план на довгострокову перспективу, який би включав в себе комплекс мір щодо поліпшення інвестиційного клімату, у тому числі: реформування діючого законодавства та реструктурування податкової системи; перегляд системи державних гарантій; налагодження більш тісного співробітництва з країнами ЄС, що поки не є активними інвесторами в економіку України з метою мінімізації ризиків від зміни політик основних країн-донорів; впровадження органів, які будуть займатися безпосередньо моніторингом використання іноземних інвестицій, дослідженням інвестиційного клімату та його покращенням; підвищення інвестиційного іміджу тих галузей, що є надзвичайно перспективними та важливими для економіки України, але які недостатньо швидко окупаються (у тому числі сільське господарство); впровадження механізму приватизації землі для нерезидентів, що позитивно відобразиться на можливостях розвитку іноземного інвестування [13].

2.2 Динаміка розвитку торговельно-економічної співпраці України та ЄС

У 2014 році українська держава на чолі з урядом остаточно обрала європейський напрямок державного розвитку, активізація якого формально розпочалася 21 березня, з початку першого етапу підписання угоди про асоціацію нашої держави з Європейським союзом [1]. З 1 вересня 2017 року повністю набула чинності Угода про асоціацію, включаючи Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ), що являється основним інструментарієм зближення України з ЄС [1]. ПВЗВТ за своєю функціональною суттю пропонує Україні основу для модернізації її існуючих торговельних відносин та економічного розвитку й посилення їх активізації в еволюційному процесі, шляхом відкриття ринків та узгодження законодавчих елементів, стандартів та норм регулювання у різних секторах господарства. Це сприяло й сприяє тому, щоб головні сектори вітчизняної економіки відповідали стандартам країн союзу.

ПВЗВТ почали застосовуватися на тимчасовій основі з 1 січня 2016 року, що стало черговим важливим кроком у посиленні партнерських торговельно-економічних відносин, які в свою чергу надали ряд можливостей та переваг у взаємовигідній співпраці між суб'єктами вітчизняного та європейського бізнесу [1]. З моменту застосування ПВЗВТ українські комерційні організації отримали стабільний та передбачувано-преференційний доступ до одного з найбільших світових ринків з більш ніж 500 млн. споживачів. Цей крок був важливим етапом, який надавав ряд можливостей, серед яких залучення конкурентних та найбільш прогресивних технологій, можливості удосконалення вітчизняного виробництва, за рахунок посилення конкуренції із європейською продукцією та можливості збільшення обсягів виробництва та збуту вітчизняної продукції на величезних теренах високотехнологічної Європи.

В свою чергу підприємства ЄС отримують переваги від полегшеного доступу до українського ринку за рахунок якого активно будують нові відносини з вітчизняними бізнес-партнерами в якості постачальників, покупців та виробників. З 1 жовтня 2017 року набули чинності ряд додаткових торговельних преференцій зі сторони ЄС для української держави, що виражалися у полегшенні як бюрократичного процесу здійснення торгівлі так і зменшенні та скасуванні ряду митних платежів для окремих товарних груп [1]. Зокрема дані преференції дозволяли збільшити експортовану кількість сільськогосподарської продукції, що відповідає умовам Угоди про Асоціацію не сплачуючи митних зборів. Це в свою чергу прискорює процес ліквідації імпорتنих тарифів встановлених ЄС на ряд промислових товарів, що передбачені угодою.

Розглянемо детальну характеристику динаміки обсягів експорту та імпорту товарів (у вартісному) вимірі між Україною та ЄС табл. 2.2. та рис. 2.3.

Таблиця 2.2 – Показники міжнародної торгівлі товарами України з ЄС за 2008 - 2019 роки в млн дол. США

Рік	Експорт			Імпорт			Сальдо в млн. дол. США	Оборот в млн. дол. США
	Абсолютне значення	Приріст		Абсолютне значення	Приріст			
		А.П.	В.П.		А.П.	В.П.		
2008	18265,7	-	-	28928,6	-	-	-10662,9	47194,3
2009	9514,3	-8751,4	-47,91	15438,5	-13490,1	-46,63	-5924,2	24952,8
2010	13085,3	3571	37,53	19151,4	3712,9	24,05	-6066,1	32236,7
2011	18021,5	4936,2	37,72	25805,8	6654,4	34,75	-7784,3	43827,3
2012	17123,7	-897,8	-4,98	26237,2	431,4	1,67	-9113,5	43360,9
2013	16758,6	-365,1	-2,13	27046,5	809,3	3,08	-10287,9	43805,1
2014	17002,9	244,3	1,46	21069,1	-5977,4	-22,10	-4066,2	38072
2015	13015,2	-3987,7	-23,45	15330,2	-5738,9	-27,24	-2315	28345,4
2016	13496,3	481,1	3,70	17140,8	1810,6	11,81	-3644,5	30637,1
2017	17533,4	4037,1	29,91	20799,4	3658,6	21,34	-3266	38332,8
2018	20157,01	2623,6	14,96	23216,5	2417,1	11,62	-3059,48	43373,51
2019	20796,8	639,79	3,17	24431,4	1214,9	5,23	-3634,5	45228,2

Примітка: А. П – Абсолютний приріст в млн. дол. США (вартісна величина звітного року – відповідна величина попереднього року); В. П. - Відносний приріст в % в

порівнянні з попереднім роком (вартісна величина звітного року /відповідна величина попереднього року - 1). Джерело складено автором за: [2; 3]

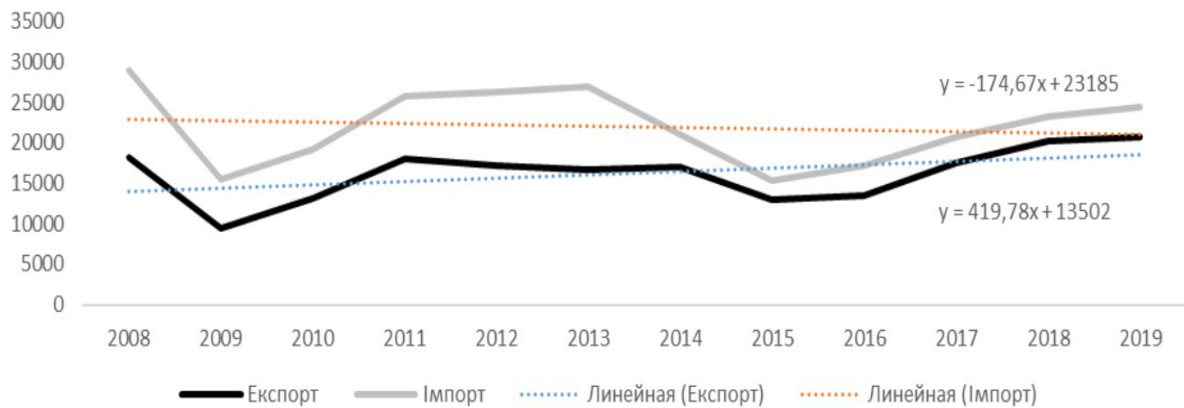

Рисунок 2.3 – Динаміка зовнішньої торгівлі (експорт, імпорт) між Україною та ЄС (в млн. дол. США)

Джерело: побудовано автором за [2;3]

Характеризуючи динаміку зміни експорту та імпорту товарів та послуг між Україною та ЄС, бачимо, що з 2008 року спостерігалось зменшення експортно-імпортних операцій: - у 2009 році відбулося зменшення експорту до ЄС та імпорту (з ЄС) на 48 % та 46% відповідно, що було наслідком світової економічної кризи; - у 2015 році відбулося падіння українського експорту та імпорту з ЄС в порівнянні з 2014 роком на 23 % та 27 % відповідно, а в порівнянні з 2008 на 29 % та 47 % відповідно, що було спровоковане національною політичною та економічною кризою з врахуванням військової інтервенції РФ та окупацією частини території суверенної та незалежної української держави. З рис. 2.3 видно, що падіння обсягів імпорту було більш різким в порівнянні з обсягами експорту, як у 2009 так і в 2015 роках, що говорить про різке скорочення попиту на іноземні продукти у кризові періоди в Україні. За даними табл.2.1 та рис.2.3 можна помітити, що протягом аналізованого періоду вартісні обсяги українського імпорту переважали обсяги експорту, які добре видно на рис. 2.4.

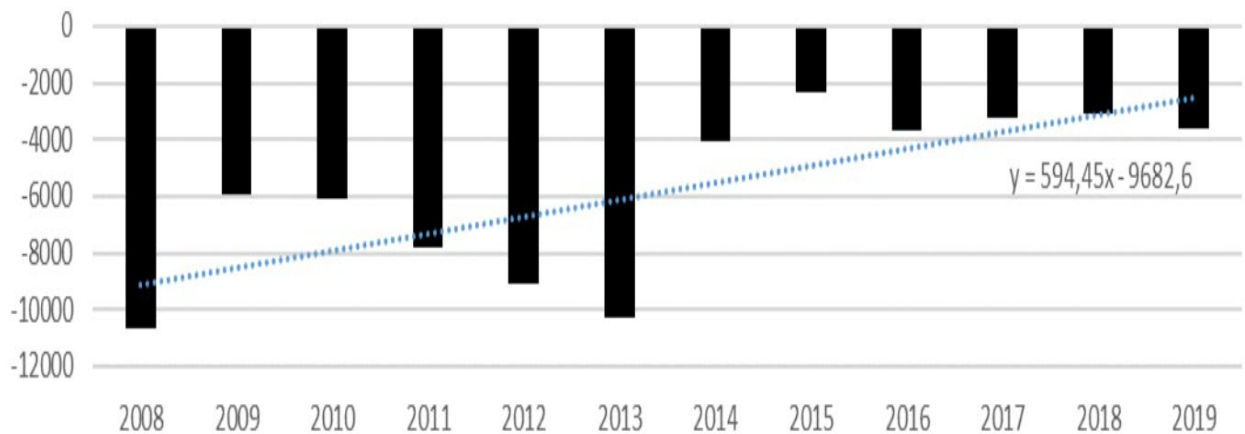

Рисунок 2.4 – Динаміка Торговельного (товарного) сальдо між Україною та ЄС протягом 2008-2019 років в млн. дол. США

Джерело: побудовано автором за [2;3]

Аналізуючи динаміку товарного торговельного сальдо (яке є негативним за досліджуваний період), спостерігається загальна тенденція до його скорочення, що є позитивним фактором для української сторони, в тому числі для платіжного балансу нашої держави. Звертаючи увагу на динаміку збільшення негативного торговельного сальдо двох періодів з 2009 по 2013 рік та з 2015 по 2019, які значно відрізняються темпами зростання. Головна причина відмінності у темпах зростання полягає в тому, що з економічним ростом та покращенням купівельної спроможності в Україні у 2010-2013 роках, імпортні європейські товари з легкістю витіснили з вітчизняного українського та європейського ринків український продукт гіршої технологічної якості, яка не покращувалася відповідно до зростання його собівартості (зростання собівартості спричинене економічним ростом що включає в себе ріст з/п робітників, та зростання вартості супровідних послуг, тощо).

Різке падіння імпорту товарів з ЄС у 2014-2015 роках було спричинене зниженням купівельної спроможності, яка стала наслідком девальвації національної грошової одиниці та відповідно еквівалентним зменшенням заробітних плат та доходів громадян, натомість продукція власного виробництва стала дешевшою та більш конкурентоспроможною з іноземними аналогами як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках (через зниження собівартості в твердому валютному еквіваленті). В період з 2015 року тенденція швидкого приросту негативного сальдо є відсутньою, попри економічне зростання вітчизняної економіки, що пояснюється кращим та якіснішим забезпеченням внутрішнього ринку вітчизняними товарами, що наразі краще конкурують з товарами-аналогами з ЄС як у ціновому так і в технологічному аспектах. Відповідне технологічне покращення української продукції нарощує загально-національні експортні позиції України на європейському ринку. Розглянемо більш детально динаміку приросту експорту/імпорту товарів та послуг між Україною та ЄС рис. 2.5.

Рисунок 2.5 – Динаміка приросту експорту/ імпорту товарів між Україною та ЄС у % до попереднього року

Джерело: побудовано автором за [2;3]

Аналізуючи динаміку приросту експорту/імпорту товарів між Україною та ЄС, бачимо відсутність певної сталої тенденції проросту, що різко змінюється. Високий рівень відносного проросту як експорту так і імпорту припадав на 2010, 2011 та 2017-2018 роки, де відносний приріст загального експорту товарів був вищим відповідних показників відносного проросту імпорту. На рис.2.6 вказано динаміку проросту загального експорту/ імпорту між Україною та ЄС в порівнянні з базовим 2008 роком.

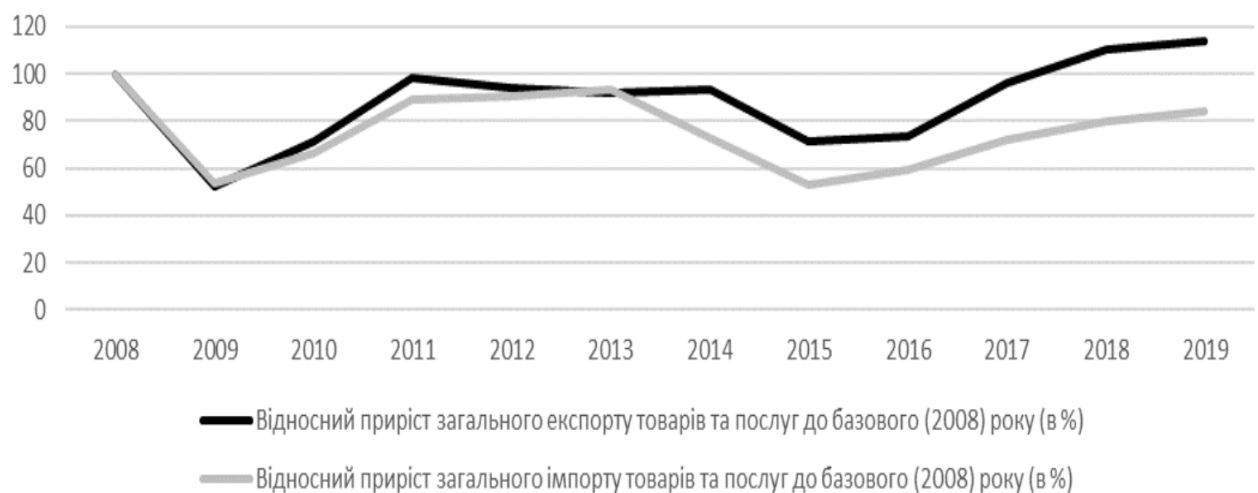

Рисунок 2.6 – Відносний приріст загального експорту/імпорту товарів до базового (2008) року (в %) між Україною та ЄС

Джерело: побудовано автором за [2;3]

Аналізуючи дані подані на рис. 2.6, бачимо, що починаючи з 2016 року темп проросту загального експорту є більшим ніж імпорту, що говорить про існування певної позитивної тенденції для України в рамках ЗЕД. Починаючи з 2017 року загальний обсяг експорту вперше став більшим показника докризового 2008 року (станом на 2019 р. загальний експорт до ЄС становить 113 % від обсягу 2008 р.) , тоді як імпорт у 2019 році становить лише 84 % рівня показника 2008 року.

Для детального аналізу процесів активізації торговельно-економічних відносин України з ЄС в аспекті євроінтеграційних процесів розвитку

української держави, розглянемо динаміку частки зовнішньоторговельного обороту, яка припадає на країни ЄС (табл. 2.3. та рис. 2.7).

Таблиця 2.3 – Показники міжнародної торгівлі товарами України з ЄС за 2008 - 2019 рр., млрд. дол. США

Рік	Експорт, абсолютне значення			Імпорт, абсолютне значення			Торгівельний оборот			Частка торгівельного обороту, %		
	Світ	ЄС	СНД	Світ	ЄС	СНД	Світ	ЄС	СНД	Світ	ЄС	СНД
2008	66,95	18,26	23,81	85,54	28,93	33,57	152,5	47,2	57,4	100	30,95	37,63
2009	39,70	9,51	13,47	45,44	15,44	19,69	85,1	25,0	33,2	100	29,31	38,96
2010	51,43	13,09	18,74	60,74	19,15	26,70	112,2	32,2	45,2	100	28,74	40,51
2011	68,39	18,02	26,18	82,61	25,80	37,21	151,0	43,8	63,4	100	29,02	41,98
2012	68,81	17,12	25,3	84,66	26,24	34,45	153,5	43,4	59,8	100	28,25	38,94
2013	63,31	16,76	22,06	76,96	27,05	27,93	140,3	43,8	50,0	100	31,23	35,64
2014	53,9	17	14,88	54,43	21,07	17,28	108,3	38,1	32,2	100	35,14	29,69
2015	38,13	13,02	7,81	37,52	15,33	10,49	75,6	28,3	18,3	100	37,47	24,18
2016	36,36	13,5	6,03	39,25	17,14	8,57	75,6	30,6	14,6	100	40,52	19,31
2017	43,26	17,53	6,92	49,61	20,8	11,48	92,9	38,3	18,4	100	41,27	19,81
2018	47,33	20,16	7,02	57,19	23,22	13,21	104,5	43,4	20,2	100	41,50	19,36
2019	50,06	20,8	-	60,78	24,43	-	110,8	45,2	0,0	100	40,80	-

Джерело: складено автором за [2;3]

Аналізуючи динаміку загального товарообороту між Україною та ЄС, бачимо чіткий тренд до зростання частки взаємної торгівлі, що говорить про реальну зміну економічного вектору розвитку України. Процес переорієнтації експортного напрямку сьогодні уже дає явні результати структурної зміни торгівлі, що досить швидкими темпами змінила напрямок розширення в сторону Європи. Позитивна тенденція торгівлі з ЄС розпочалася з 2012 р. Частка товарообороту з країнами колишнього СНД має чітку тенденцію до зменшення. Попри явне зменшення торгівлі з країнами Союзу незалежних держав, їх частка в загальному товарообороті сьогодні залишається доволі високою.

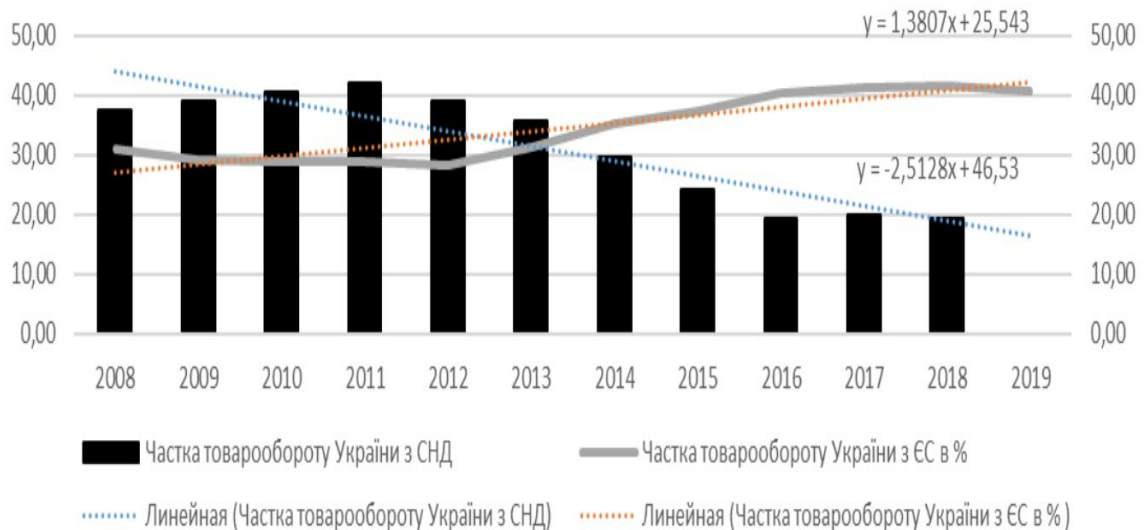

Рисунок 2.7 – Динаміка частки товарного торговельного обороту між Україною, ЄС та країнами СНД, %

Джерело: побудовано автором за [2;3]

Сьогодні особливо активно відбувається сукупність складних та водночас довготривалих процесів, що є причиною радикальної трансформації встановлених та закріплених раніше основ вітчизняної зовнішньої торгівлі. Початок сучасного етапу припав на другу половину 2013 року, коли напередодні ймовірного укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом», що мала на меті змінити стратегічний курс розвитку країни в цивілізованому європейському напрямку, Російська Федерація запровадила ряд превентивних обмежень на імпорт певних груп українських товарів, що слугувало вагомою причиною для швидкого пошуку альтернативних ринків збуту на Заході.

Окрім активізації співпраці України з ЄС, що посилили взаємні торговельні відносини, до внутрішніх причин вимушеної трансформації основних аспектів зовнішньої торгівлі товарами, варто згадати про ряд вимушених обмежень експортного постачання продукції підприємств тих регіонів, що були незаконно окуповані прямо чи опосередковано РФ. В

першу чергу мова йде про анексований Крим та про часткову анексію значної індустріальної території Донбасу.

Як приклад, експерти наводять порушення виробничого ланцюжка корпорації «Індустріальний союз Донбасу» (ІСД), якій належить Алчевський металургійний комбінат [4].

Розглянемо динаміку структурних експортно-імпортних змін, та динаміку часток основних експортно-імпортних груп товарів викликаних активізацією торгівельних відносин України з ЄС в табл. 2.4. та табл. 2.5.

Таблиця 2.4 – Порівняльна структура експорту товарів з України до ЄС-28 за видами економічної діяльності, %

Експортна стаття	2012	2019	Зміна структури, відносна (%)
Сільське, лісове та рибне господарство	20,2	28,7	42,1
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	12,2	13	6,6
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	9,7	7,4	-23,7
Текстильне виробництво, виробництво одягу, виробів зі шкіри та інших матеріалів	4,6	4,2	-8,7
Виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність	2,5	5,4	116,0
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	2,6	3,4	30,8
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	4,9	2,7	-44,9
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і препаратів	0,2	0,1	-50,0
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	1	1	0,0
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів	23,8	18,3	-23,1
Машинобудування	15,3	14,9	-2,6
Інше	3	0,9	-70,0
Усього	100	100	-

Джерело: побудовано автором за [5;6]

Порівняльний аналіз структурних змін експорту та імпорту товарів між Україною та ЄС за 2012 та 2019 р., дав змогу виявити певні структурно –

торгівельні тенденції, та здійснити прогноз майбутньої торгівельної спеціалізації України в Європейському співтоваристві. Головні структурні зміни експортних торгівельних напрямків стосуються збільшення частки продукції сільського, рибного та лісового господарства. Структурний приріст експорту даного роду продукції зріс на 42 % у 2019 році в порівнянні з 2012, що показує зростаючу динаміку експортної позиції в цьому напрямку.

Таблиця 2.5 – Порівняльна структура імпорту товарів з України до ЄС28 за видами економічної діяльності, %

Імпортна стаття	2012	2019	Зміна структури, відносна (%)
Енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки, бітумінозні речовини, воски мінеральні	30,9	23,6	-23,6
Фармацевтична продукція	2,8	6,3	125,0
Електричні машини і устаткування та їх частини, апаратура для записування або відтворення звуку, апаратура для записування або відтворення зображення і звуку по телебаченню та частини і приладдя до них	9,5	8,4	-11,6
Автомобілі, тягачі, велосипеди та інші наземні транспортні засоби, їх частини та пристрої	12,0	13	8,3
Прилади та апарати оптичні, для фотографування або кінематографії, вимірювання, контролю або вимірювання точності, апарати медико-хірургічні, їх частини та приладдя	2,8	2	-28,6
Інше	33	33,4	1,2
Усього	100	100	-

Джерело: побудовано автором за [5;6]

Значним структурним зростанням також характеризуються такі статті товарного експорту як продаж коксу та нафтопродуктів, що збільшився на 30 %. Найбільший структурний експортний приріст спостерігається у торгівлі виробами з дерева, який збільшився на 116% в 2019 році. Найбільшого структурного зменшення зазнали такі товарної групи експорту як продаж продукції хімічної промисловості (-45 % в порівнянні з відповідним

показником 2012 р.), та фармацевтичної (- 50 % від відповідного показника 2012 р.).

Структура імпорту у 2019 році в порівнянні з 2012 також зазнала ряду змін, серед яких зменшення закупівлі енергетичних продуктів на 23,6 %, апаратів та приладів фотографічної, вимірювальної та лічильної техніки на 28% та електричних приладів на 11 % відповідно до структурного показника 2012 року.

Відбулося зростання структурної частки закупівлі в ЄС продукції фармацевтичної промисловості на 125 % та ядерних котлів, пристроїв апаратів і механічних пристроїв, відповідно на 33 %.

Україна спеціалізується на поставках продукції з низьким рівнем перероблення і стало зберігає неефективну структуру експортних поставок. Відсутність позитивних зрушень у структурі експорту продукції з високою доданою вартістю, його гіпертрофованою орієнтацію на сировинну продукцію, а також відсутністю уваги та створення умов для розвитку в країні високотехнологічних та середньо високотехнологічних промислових виробництв (а саме такі сегменти європейського ринку є найбільш динамічними та вагомими) пояснюється стало низьким представництвом українських товаровиробників на ринку країн ЄС.

Зростання експортних позицій в сировинних напрямках торгівлі, або торгівлі продукцією з низькою доданою вартістю спричинили ряд взаємних домовленостей, що були логічними наслідками угоди про Асоціацію з ЄС, які знімали частину митних обмежень на поставки конкретних видів продукції та змінювали, або знімали їх кількісні рамки, тощо.

Також дещо змінилася структура частки основних торговельних партнерів протягом останніх років, що спровокована сукупністю внутрішніх та зовнішніх трансформаційних факторів, які прямо чи безпосередньо впливають на торговельні відносини з конкретними суб'єктами ЄС. Динаміка

частки окремих (найбільш вагомих) країн ЄС в експорті/імпорті товарів представлена у табл. 2.6. та табл. 2.7.

Таблиця 2.6 – Структура окремих (найбільш вагомих) країн ЄС в експорті товарів

Країна	Частка країни				Приріст	
	2019		2012		Абсолютний Млн. дол. США	Відносний %
	Млн. дол. США	%	Млн. дол.	%		
Іспанія	1500,8	7,2	1359,0	9,0	-38,2	-2,5
Італія	2418,9	11,7	2480,0	14,5	-61,1	-2,5
Нідерланди	1848,4	8,9	829,9	4,9	1018,5	122,7
Німеччина	2383,4	11,5	1645,0	9,6	738,4	44,9
Польща	3296,5	15,9	2576,2	15,1	720,3	28,0
Румунія	1005,6	4,8	551,6	3,2	454	82,3
Угорщина	1562,8	7,5	1510,2	8,8	52,6	3,5
Чехія	921,0	4,4	707,0	4,1	214	30,3

Джерело: побудовано автором за [7;8]

Аналіз порівняльної структури зміни вагомості торгівельних партнерів за експортом/імпортом показав, що найбільш вагомих змін зазнали експортні поставки до Нідерландів (у 2019 році вартість експортованого товару збільшилася на 122,7 %, або на 1018,5 млн. дол. США в порівнянні до відповідних показників 2012 р.).

Таблиця 2.7 – Структура окремих (найбільш вагомих) країн ЄС в імпорті товарів

Країна	Частка країни				Приріст	
	2019		2012		Абсолютний Млн. дол. США	Відносний %
	Млн. дол. США	%	Млн. дол.	%		
Італія	2074,7	8,3	2234,6	8,5	-159,9	-7,2
Латвія	1144,5	4,6	100,7	0,4	1043,8	1036,5
Німеччина	5991,5	24,0	6807,1	26,0	-815,6	-12,0
Польща	4102,6	16,4	3567,1	13,6	535,5	15,0
Великобританія	767,2	3,1	1149,5	4,4	-382,3	-33,3
Угорщина	1241,6	5,0	1159,6	4,4	82	7,1
Франція	1652,8	6,6	1664,4	6,4	-11,6	-0,7
Чехія	1165,5	4,7	1246,7	4,8	-81,2	-6,5

Джерело: побудовано автором за [7;8]

Спостерігається також зростання частки загального значення експорту до Німеччини, Румунії та Чехії, обсяги поставок до яких зросли у 2019 році на 44,9% (+738,4 млн. дол.), 82,3% (+454 млн. дол.) та 30,3 % (+214 млн. дол.) в порівнянні з відповідними показниками 2012 року. Також спостерігається незначне скорочення поставок до Іспанії та Італії у 2019 р. в порівнянні з відповідними показниками 2012 р.

Щодо структурної зміни імпорتنих поставок, частка головних партнерів скоротилася на незначну величину, за винятком Латвії, де зростання імпорту збільшилося на 1036,5%, або на 1043,8 млн. дол. у 2019 р в порівнянні з 2012 р. Спостерігається значне зменшення імпорту з Великої Британії, частка поставок з якої зменшилася на 33,3 %.

Загалом торговельно-економічне співробітництво активно розвивається з усіма країнами ЄС, й уже в багатьох аспектах та напрямках перевищило показники докризового періоду, який негативно та болюче відзначився на економічно-соціальному положенні країни у 2014-2015 років, які характеризувалися величезним падінням економічно-торгівельної потужності країни в цілому.

Грунтовний аналіз торговельно-економічних відносин між Україною та Європейським союзом в аспекті процесів європейської інтеграції нашої держави дозволив виявити та обґрунтувати загальний напрямок розвитку вітчизняної економіки в позиціях положення на регіональному та глобальному рівнях.

Після чергових соціальних, політичних та військових потрясінь, та анексією значної частини території держави у 2014-2015 років українська економіка значно послабила свої позиції як на внутрішньому ринку, так і на зовнішньому. Головними трансформаційними факторами, що були спровоковані ззовні були: розрив торговельно-економічних зв'язків з РФ, яка до цього була найбільшим економічним партнером України.

Швидка переорієнтація вітчизняної продукції в складній ситуації на ринки Європейського союзу зіграла вирішальну роль у відносно швидкому

економічному підйомі, що є позитивним фактором та хорошим сигналом для продовження та розширення торговельно-економічної співпраці у майбутньому.

Сьогодні українська економіка та українська держава дедалі сильніше закріплюється на світових ринках як постачальник сировинної продукції, або продукції з низькою доданою вартістю, що являється явною проблемою та характеризує технологічне відставання інших напрямків господарства, товари яких програють в конкурентній боротьбі західним аналогам. Попри позитивну тенденцію співробітництва із країнами ЄС, протягом періоду останніх років вагомою проблемою, вирішення якої вимагає проведення подальших досліджень, залишається питання стратегічно важливого розвитку високотехнологічних та наукомістких галузей вітчизняного господарства, що випускають високовартісну продукцію, яка за умови позитивного розвитку подій, повинна становити основу вітчизняного експортного потенціалу в майбутній, новій та економічно успішній європейській Україні.

2.3 Проблеми розвитку торговельного співробітництва між Україною та ЄС

21 березня 2014 р. Україна підписала політичну частину Асоціації з метою вступу до ЄС. Європейська інтеграція – ключовий пріоритет зовнішньої політики України, який передбачає проведення системних реформ у всіх сферах життя відповідно до норм та стандартів ЄС. Кінцевою метою європейської інтеграції є набуття Україною членства в Європейському Союзі. Основним завданням сьогодні є завершення переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію, невід’ємним складником якої є зона вільної торгівлі. Окремим важливим напрямом співпраці нашої держави з ЄС є безвізовий діалог, метою якого на нинішньому етапі є виконання завдань

першого етапу Плану дій із лібералізації візового режиму, реалізація якого дасть змогу Україні в майбутньому досягти безвізового режиму поїздок громадян до країн – членів ЄС, у т. ч. Шенгенської зони. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС була повністю підписана 27 червня 2014 р. [3].

Євроінтеграція є головним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України, а подальша розбудова та поглиблення взаємовідносин між Україною та ЄС здійснюється на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції. Основними стратегічними документами для досягнення цих цілей є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і державамичленами, з іншої сторони. Угода про асоціацію визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні, а поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС, яка є частиною Угоди, визначає правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС. Європейський Союз як інтеграційне утворення є економічним простором, у якому діють єдині регуляторні норми, стандарти економічної політики та поведінки суб'єктів господарювання [4, с. 431].

Євроінтеграційна політика України має щонайменше три аспекти: правовий, економічний, політичний. Для України ці аспекти мають особливе значення. Правовий аспект – це збереження суверенітету і державності. Економічний – розвиток країни та добробут народу. Політичний – забезпечення цивілізаційного майбутнього українського суспільства.

2017 р. мав визначні досягнення у відносинах між Україною та ЄС. До безвізового режиму і набуття чинності Угодою про асоціацію Україна йшла не один рік. «Відносини між ЄС і Україною ніколи не були настільки інтенсивними», – йдеться в останньому звіті Єврокомісії про імплементацію Угоди про асоціацію. Відповідно до Плану заходів із виконання Угоди про

асоціацію, прийнятого у жовтні 2017 р., перед Україною на 2018 р. стоїть 758 завдань. Моніторинг виконання Угоди показує, що станом на перше півріччя 2018 р. виконано 50% зобов'язань у сфері санітарних та фітосанітарних заходів; 54% – у сфері сільського господарства; 65% – щодо подолання технічних бар'єрів у торгівлі; 67% – у сфері соціальної політики та трудових відносин [5; 7].

У вересні 2018 р. Європейська Комісія підписала з Україною Меморандум про взаєморозуміння щодо надання макрофінансової допомоги в розмірі до 1 млрд. євро у вигляді середньо- та довгострокових кредитів. Цією допомогою ЄС продовжить підтримувати економічну стабілізацію в країні, у тому числі через проведення структурних та управлінських реформ. Такі результати презентував Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції на засіданні Парламентського комітету асоціації між Україною та Європейським Союзом, повідомляє УНН із посиланням на «Євроінтеграційний портал».

Сьогодні ЄС є ключовим торговим партнером України. Частка ЄС становить 42,1% українського експорту та 41,5% імпорту в Україну. Найбільше до ЄС Україна продає товари сільськогосподарської продукції, електрообладнання, а також недорогочінні метали та продукти рослинного походження [5; 7]. Прем'єр-міністр України Володимир Гройсман анонсував 2018 р. як рік економічного піднесення. Але у це важко повірити. За даними фінансових аналітиків, державний борг України за 2018 р. становить 76,3 млрд. доларів. Із цієї суми приблизно 60% – зовнішні запозичення.

Це дорівнює 47,2 млрд. доларів, що в 2,6 рази більше поточного рівня валютних запасів країни. Ще приблизно 4,3 млрд. доларів – внутрішні запозичення в іноземній валюті (так звані валютні ОВДП – облігації внутрішньої державної позики). У найближчі півтора роки на Україну чекає пік виплат за борговими зобов'язаннями: уряд має повернути майже 10 млрд. доларів тільки валютного боргу [6]. Зважаючи на такі темпи зростання держборгу та внутрішніх економічних проблем, зокрема падіння гривні та

інфляцію, співпраця з МВФ може лише погіршити економічну кризу в Україні. Приклади місій МВФ у різних країнах уже довели, що ціль фонду не допомогти країні, а використати внутрішні економічні ресурси в інтересах транснаціональних компаній. За даними Урядового офісу, Угода про асоціацію – це успіх України, але водночас її реалізація стала викликом для інституційної системи, на яку було покладено завдання імплементувати значний обсяг законодавства ЄС.

Тому ключовим завданням є розбудова інституційної спроможності виконання Угоди. Сьогодні в рамках реформи держуправління в низці міністерств створено генеральні директорати, які відповідають у тому числі й за реалізацію євроінтеграційних політик та виконання Угоди. Підписання Угоди про асоціацію створює нові можливості і ризики у сферах, які мають безпосередній вплив на стабільність та безпеку. Саме тому важливо проаналізувати всі позитивні та негативні аспекти України у цьому об'єднанні. Враховуючи особливості сучасного стану економіки України, можна навести такі аргументи на користь розвитку співпраці з ЄС: – Безвізовий режим для українських громадян, які мають біометричні паспорти, набув чинності 11 червня 2017 р.

За рік понад півмільйона українців здійснили безвізові поїздки до країн ЄС. Україна є одним із найбільших бенефіціарів програми Erasmus+ у регіоні Східного партнерства. Більше ніж 5 200 українських студентів та представників академічного персоналу скористалися можливостями програми обмінів Erasmus+ до літа 2018 р.

ЄС підтримує програму з розвитку громадянського суспільства з бюджетом у розмірі 20 млн. євро, метою якої є посилення потенціалу громадянського суспільства щодо підтримки та моніторингу реалізації запущеної програми реформ.

Загальнонаціональна програма щодо децентралізації (90 млн. євро) – надання консультацій та підтримки щодо поліпшення прозорості дій та підзвітності місцевих та регіональних органів державної влади, а також

посилення місцевих адміністративних центрів. 27 адміністративних центрів було відкрито в усіх областях України.

Програма реформування державного управління (104 млн. євро) – спрямована на формування нового покоління державних службовців, реорганізацію урядових структур для забезпечення відповідності стандартам ЄС, а також розроблення найкращих практик у формуванні політики та просуванні ключових галузевих реформ.

Антикорупційна програма (15 млн. євро) – підтримка новостворених антикорупційних установ, посилення парламентського контролю, а також зміцнення потенціалу громадянського суспільства та незалежних медіа щодо сприяння боротьбі з корупцією.

ЄС допоміг уряду України у створенні незалежного регулятивного органу з питань енергетики, а також розробленні нового законодавства в галузі газу та електроенергії для підвищення ефективності енергетичного сектору. У тісній співпраці з партнерами та фінансовими інституціями, такими як Європейський інвестиційний банк, ЄБРР та Світовий банк, Євросоюз продовжує підтримувати модернізацію газотранспортної системи України, забезпечуючи реконструкцію частин східно-західних транзитних трубопроводів. Євросоюз є найбільшим донором створення нового безпечного конфайнменту над зруйнованим четвертим енергоблоком Чорнобильської атомної електростанції, який було споруджено в листопаді 2016 р. ЄС надав підтримку в реалізації амбіційного порядку денного щодо транспортного розвитку, що значною мірою сприяє впровадженню Угоди про асоціацію та ГВЗВТ. Розвиток транспорту та транспортних сполучень є основою для посилення руху та обігу людей і товарів між Україною та ЄС та сприятиме зростанню торгівлі та економіки [7].

Розвиток співробітництва з ЄС неминує означає необхідність запроваджувати відповідні правила та стандарти вироблення та реалізації економічної політики. Розвиток міжнародного співробітництва та економічних зв'язків з ЄС безпосередньо впливає на більш раціональний

розподіл ресурсів, підвищення ефективності економічних процесів, тобто має позитивні наслідки в довготерміновому плані. Саме на європейському фінансовому ринку, який сьогодні є найбільшим у світі, Україна може мобілізувати кошти, необхідні для забезпечення макроекономічної стабільності, диверсифікуючи тим самим джерела зовнішніх запозичень [8, с. 358].

Але слід звернути увагу на певні недоліки і ризики такої співпраці:

– Боротьба з корупцією в Україні зараз є як найважливішою, так і, напевно, найпроблемнішою темою у відносинах з ЄС. У звіті про імплементацію Угоди про асоціацію українську владу закликали «подвоїти зусилля у здійсненні змістовних реформ, особливо в посиленні боротьби з корупцією на всіх рівнях». А звіт про візову лібералізацію серед невідкладних завдань України називає створення Вищого антикорупційного суду [8, с. 128].

– Втрата конкурентоспроможності певних галузей. Окремі вітчизняні виробники не готові до жорстокої міжнародної конкуренції. Зростання іноземних інвестицій у вітчизняну економіку, крім зазначених вище позитивних моментів, може мати й суттєві недоліки, оскільки власникам основних засобів виробництва можуть стати іноземці.

– Квотування видів товарів.
– Складність переходу на європейський рівень цін.
– Можливе переміщення до України шкідливих виробництв.
– Можливі соціальні ризики очікуваних змін, що можуть призвести до загострення суперечностей. Причинами цього є надто великий розрив у рівні продуктивності праці, конкурентоспроможності робочої сили, засилля застарілого обладнання та відсталих технологій.

Нині найголовнішим завданням для України є швидка і практична реалізація проголошених реформ у різних галузях, доведення їх до логічного завершення, виконання взятих на себе відповідних зобов'язань, оскільки визнання євроатлантичних прагнень України з боку Європейського Союзу і

Альянсу не означає, що українська сторона може зупинитися на стадії очікування певних позитивних для неї кроків від своїх європейських партнерів. Зазначалося, що з-понад 2 тис. конкретних зобов'язань перед ЄС добровільно взяла на себе наша держава. У зв'язку із цим Європейський Союз має більш щільно співпрацювати з Україною, доводячи їй необхідність не зупинятися на досягнутому. Проголосивши курс на євроатлантичну інтеграцію, Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити верховенство права, поважати права людини і дотримуватися в країні свободи слова. Демонструючи підтримку проголошеним євроатлантичним устремлінням України, європейські партнери очікують від української сторони більш рішучих і послідовних практичних кроків, спрямованих на боротьбу з корупцією, прискорення проголошених реформ, реального утвердження в судовій і правоохоронній діяльності принципів верховенства права, неухильного дотримання прав людини, у тому числі й іноземних громадян, які на законних підставах перебувають на території України, відданості і подальшого практичного забезпечення свободи слова.

Висновки до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи було проаналізовано інвестиційне співробітництво України та ЄС. Встановлено, що лідером серед інвесторів в економіку України як взагалі, так і серед європейських країн, є Кіпр. Станом на кінець 2018 р. його частка склала 35,9% серед країн ЄС та 24,8% від загального обсягу ПІІ, здійснених країнами світу в українську економіку. Такий стан речей не є випадковим, адже Кіпр має найнижчу ставку податку на прибуток у Європі – 10% та ставку податку на будь-які пасивні доходи – 0%, а тому він є дуже привабливою країною для проходження грошових коштів. Друге місце серед стратегічно важливих інвесторів в економіку України займають Нідерланди (28,5%).

Проаналізовано динаміку торговельно-економічного співробітництва між Україною та ЄС. Щодо динаміки зміни експорту та імпорту товарів та послуг між Україною та ЄС, можна сказати, що з 2008 року спостерігалось зменшення експортно-імпортних операцій: - у 2009 році відбулося зменшення експорту до ЄС та імпорту (з ЄС) на 48 % та 46% відповідно, що було наслідком світової економічної кризи; - у 2015 році відбулося падіння українського експорту та імпорту з ЄС в порівнянні з 2014 роком на 23 % та 27 % відповідно, а в порівнянні з 2008 на 29 % та 47 % відповідно, що було спровоковане національною політичною та економічною кризою з врахуванням військової інтервенції РФ та окупацією частини території суверенної та незалежної української держави. З рис. 1 видно, що падіння обсягів імпорту було більш різким в порівнянні з обсягами експорту, як у 2009 так і в 2015 роках, що говорить про різке скорочення попиту на іноземні продукти у кризові періоди в Україні. За проаналізованими даними було виявлено, що протягом аналізованого періоду вартісні обсяги українського імпорту переважали обсяги експорту.

Визначено проблеми торговельного співробітництва України та ЄС.

РОЗДІЛ 3 СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ У ПРОЦЕСІ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС

3.1 Перспективи розвитку зовнішньоекономічних відносин України та ЄС

Базові національні інтереси та геополітичні пріоритети є основою для формування стратегічних завдань і цілей зовнішньополітичного курсу України. На сьогодні базовим національним інтересом та основним геополітичним пріоритетом зовнішньої політики України є її розвиток як незалежної держави разом із збереженням національних цінностей, соціальнокультурної ідентичності, забезпеченням економічної безпеки та політичного суверенітету.

Реалізація цього базового національного інтересу є важливою передумовою гарантування безпеки, добробуту, соціального і культурного прогресу для всіх громадян України. Укріплення державного суверенітету України у площині зовнішньої політики означає повноцінне представлення нашої держави в межах світового цивілізаційного простору як активного суб'єкту геополітики. Це є можливим за умови розвитку динамічного діалогу України з іншими країнами, що базуватиметься на дотриманні норм та принципів міжнародного права, взаємовигідній співпраці, безпеці та розумінні нашою державою сутності її національних інтересів [43].

Актуальним є питання становлення дружніх, партнерських відносин між ЄС та Україною. Європейський Союз виступає активним актором в сучасному геополітичному просторі. Об'єднання Європи – це одне з найбільш значних геополітичних подій ХХ століття. У результаті масштабної і глибокої інтеграції Європейський Союз став потужним геополітичним центром. Геополітичне майбутнє європейського проекту та його роль у

світовій політиці першочергово залежить від ефективності співпраці з країнами та регіонами, що є безпосередніми сусідами Євросоюзу.

Таким чином, співпраця між Україною та ЄС має велике значення для обох сторін. Основним завданням України є повернення до європейського цивілізаційного простору, від якого вона відійшла через історичні події XVII ст. (Переяславська рада та укладення Березневих статей). Специфічне геополітичне положення та історія тривалого співробітництва з європейськими країнами зумовлюють зацікавленість України в активній участі в інтеграційних процесах на європейському континенті [21].

До стратегічних інтересів України в Європі належать необхідність технологічної модернізації вітчизняного виробництва, можливість оволодіння наукомісткими технологіями, заміна інерційного індустриального розвитку на інноваційний. Для України рух у напрямі європейської інтеграції – це питання ефективності її включення в існуючу систему розподілу функцій і ролей у сучасній світовій економічній і політичній системі. Активізація євроінтеграційних процесів означає також більш інтенсивне включення України в міжнародну співпрацю щодо врегулювання конфліктів і протидії новітнім загрозам міжнародній безпеці.

Водночас, геополітичні реалії вказують на те, що Україні не слід зосереджуватися лише на європейському векторі. Визначені стратегічні цілі та завдання України не применшують важливості інших пріоритетних напрямів: підтримки дружніх, партнерських відносин з Росією та країнами СНД, поглиблення стратегічного партнерства із США, розвитку економічних відносин з країнами АТР. Вельми важливим і перспективним напрямом української зовнішньої політики є її участь в Організації Чорноморського Економічного Співробітництва (ОЧЕС) [39].

Відповідає національним інтересам України й активізація її співпраці в рамках ГУАМ, який об'єднує чотири держави – Грузію, Україну, Азербайджан та Молдову. Проте, серед усіх напрямів інтеграційної стратегії України основним напрямом на сьогодні виступає євроінтеграція, яка

офіційно проголошена ключовим пріоритетом зовнішньої політики України. Геополітичне положення і історична спадщина об'єктивно зумовлюють багатовекторність зовнішньополітичного курсу України. У той же час, під багатовекторністю не потрібно розуміти повну безпринципність, що полягатиме у намаганні йти одночасно у протилежних, несумісних напрямках. Подібні спроби дуже часто траплялись в історії і, як правило, не мали позитивних наслідків. Одночасна орієнтація на полярні центри сили, балансування на протиріччях потенційно небезпечні і завжди були ефективною тимчасовою тактикою, проте поганою стратегією. До того ж, щоб бути успішною, така тактика вимагає надзвичайно високої політичної культури [13].

Позитивні зрушення у сфері законодавства щодо співпраці України та ЄС:

а) підписання закону України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз», прийняття посиленої Угоди про лібералізацію візового режиму [3];

б) розробка законопроекту про вдосконалення антикорупційної політики;

в) створення закону щодо удосконалення системи захисту персональних даних;

г) ухвалення змін до Кримінального кодексу України, що стосуються приєднання нашої країни до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності [4].

У нашій роботі ми вирішили провести експертне опитування. У рамках якого вивчили думку експертів щодо основних проблем та перспектив Європейської інтеграції України та отримали інформацію стосовно їх ставлення до євроінтеграції, а також спектру очікуваних змін внаслідок вступу України до Європейського Союзу. Для з'ясування експертної думки

був використаний метод анкетування – один з найпоширеніших методів отримання первинної інформації. Анкета, яка була поширена серед експертів, містила 25 запитань.

В анкетуванні прийняло участь 36 експертів, які є фахівцями з проблематики міжнародних відносин. Більшість експертів висловились за те, щоб Україна продовжила підтримувати курс на євроінтеграцію (7,8 бали). Приблизно однакова кількість експертів вбачають необхідність співпраці з США або іншим світовим лідером та збереження курсу на співробітництво з ЄС. Маневрування між ЄС та Євразійським Союзом підтримало трохи менше респондентів (4,5 бали). Майже не розцінюють експерти варіант з опорою на власні сили (3,6 балів), адже це є один з катастрофічних варіантів розвитку подій для України (рис.3.1).

Рисунок 3.1 – Зовнішньополітична та цивілізаційна орієнтація України в коротко- і довгостроковій перспективі (згідно з думкою експертів)

Джерело: сформовано автором

Більшість опитаних експертів в якості можливих позитивних зрушень внаслідок вступу України в ЄС визначили:

- е) можливість вільно подорожувати,
- і) наукову співпрацю – гранти, стипендіальні програми та

в) захист прав людини. Менша, але майже однакова кількість експертів зазначили, що серед позитивних наслідків, зокрема, будуть наступні:

- а) розвиток економіки,
- є) реформи в інтересах людей та
- ж)соціальний захист.

Найменшу кількість експертних голосів отримали такі імовірні позитивні зрушення, як:

- б) висока якість життя та
- з) співпраця у боротьбі з корупцією (рис. 3.2).

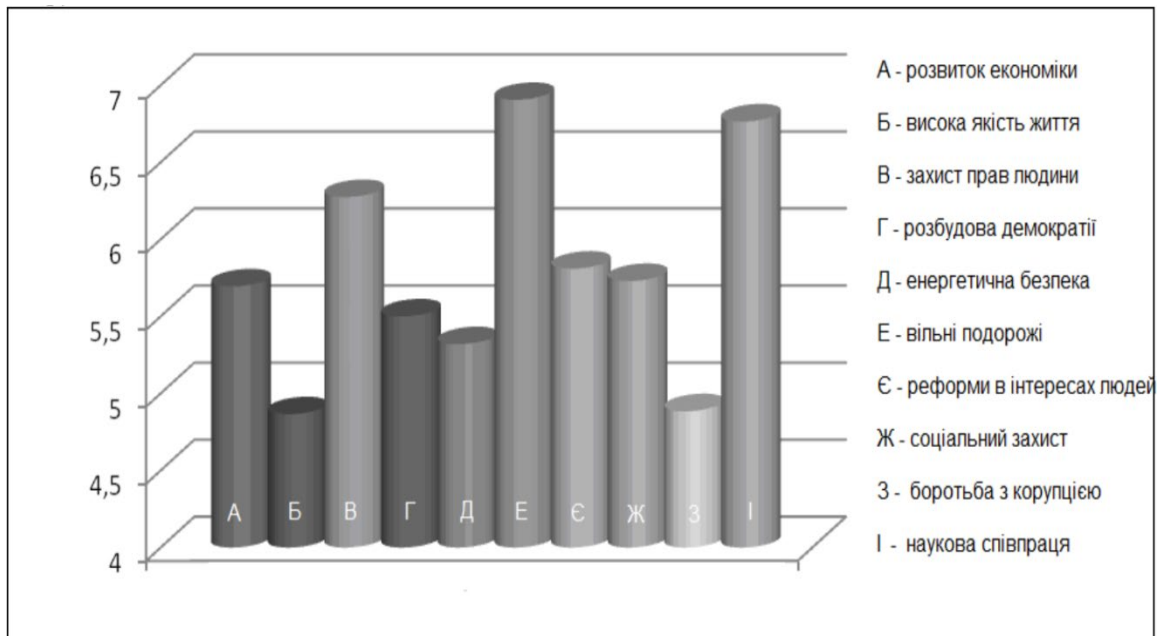

Рисунок 3.2 – Аналіз можливих позитивних результатів європейської інтеграції України (згідно з думкою експертів)

Джерело: сформовано автором

Щодо оцінки ймовірних зрушень у відносинах Україна – ЄС, яких можна очікувати у найближчому майбутньому 50% опитаних вважають, що Україна буде продовжувати безсистемне маневрування між двома регіональними об'єднаннями – МС і ЄС, не намагаючись приєднатися до жодного. 28% респондентів відповіли що, наразі влада країни не хоче і не може виконувати вимоги ЄС, тому Україні не вдасться добитися позитивних

зрушень в даному напрямку. 17% експертів схиляються до думки про те, що ЄС, скоріше за все, спростить умови вступу України до Союзу, аби розширити свій вплив на Схід і не допустити домінування інших суб'єктів міжнародних відносин. Найоптимістичнішої думки виявились всього лише 5% питаних експертів, які вважають, що Україна виконає вимоги ЄС, докладе реальних зусиль для наближення до європейських стандартів (рис. 3.3).

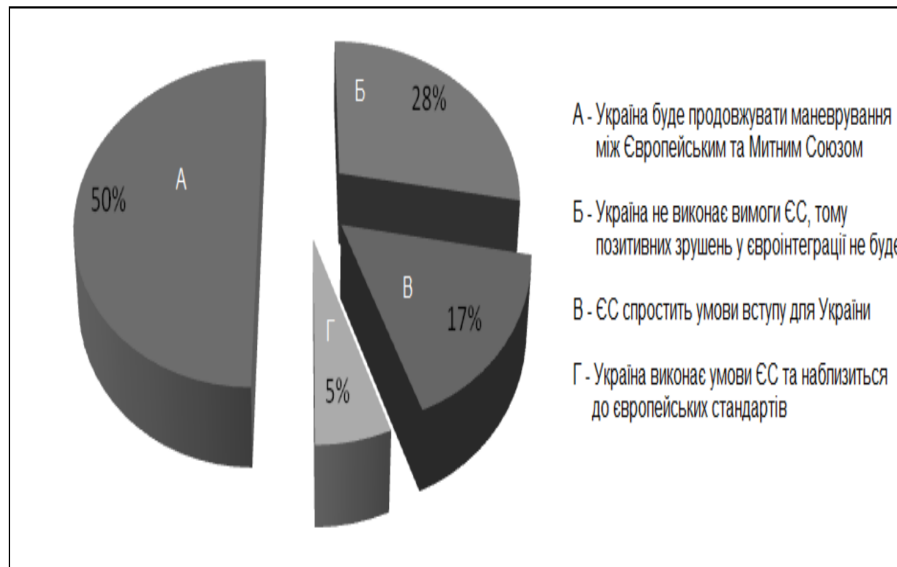

Рисунок 3.3 – Оцінка ймовірних зрушень у відносинах Україна – ЄС, яких можна очікувати у найближчому майбутньому (згідно з думкою експертів)

Джерело: сформовано автором

Щодо прогнозування майбутнього ЄС в найближчі 5-10 років, більшість експертів схилились до думки, що в майбутньому

і) ЄС буде продовжувати боротьбу із затяжною кризою, але в результаті суттєві зміни так і не відбудуться.

Трохи менша, але приблизно однакова кількість експертів вважають, що в майбутньому на ЄС чекає наступне:

б) ЄС найближчим часом із кризи вийде і буде стрімко розвиватися, стане більш централізованою структурою;

в) ЄС в майбутньому перетвориться на єдину велику державу з єдиними органами влади, законодавством, бюджетом;

г) ЄС стане вільним союзом держав, який триматиметься на спільних принципах демократії, пріоритету правової держави і ринкової економіки. Жорстка централізація буде відсутня;

є) ЄС об'єднається із США з огляду на конфуціанську/ісламську/російську загрозу;

а) ЄС не вдасться подолати кризу, об'єднання припинить своє існування. Окрім того, значна кількість експертів вважає, що д) кількість членів ЄС значно скоротиться, залишаться лише економічно розвинені країни, таким чином він утримається на плаву, трохи менша, що ж) ЄС розвиватиме і поглиблюватиме дружні зв'язки із Митним Союзом та Росією. Незначна кількість респондентів припускають, що з) ЄС досягне значного рівня розвитку, стане світовим лідером і своєю могутністю затьмарить навіть США і Китай, або е) ЄС буде поступово розширюватися, до об'єднання приєднуюватимуться все нові і нові члени, ЄС з часом стане ключовим геополітичним гравцем з огляду на свою величезну територію (рис.3.4).

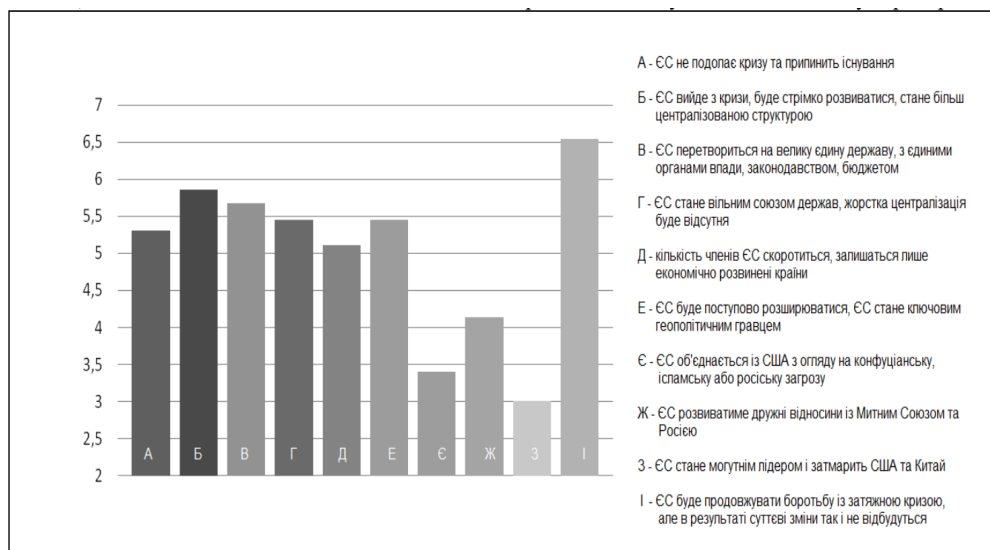

Рисунок 3.4 – Прогнозування майбутнього ЄС в найближчі 5-10 років (згідно з думкою експертів)

Джерело: сформовано автором

Щодо оцінки допомоги окремих країн ЄС в євроінтеграційних процесах України на думку експертів, найбільше Україні в її європейських устремліннях допомагає Польща та Чехія. Приблизно однакову кількість голосів отримали Угорщина та Німеччина. На п'ятому місці знаходиться Швеція. Цікаво, що Великобританія, попри усі її зусилля, обіймає лише 6 позицію. Найменше, на думку респондентів, допомагає Іспанія (рис. 3.5).

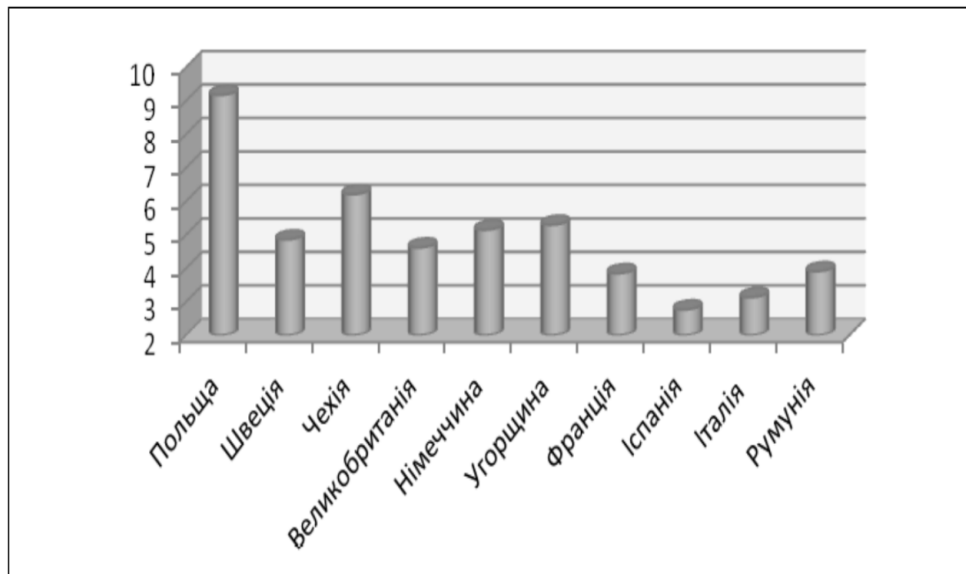

Рисунок 3.5 – Оцінка допомоги окремих країн ЄС в євроінтеграційних процесах України (згідно з думкою експертів)

Джерело: сформовано автором

Щодо оцінки ролі держав ЄС, підтримка яких може виявитись найважливішою у процесі євроінтеграції України, то 35% опитаних експертів віддали перевагу Німеччині як країні, чия підтримка є найважливішою для України в процесі євроінтеграції. Однакову кількість голосів (18%) отримали Великобританія та Франція. Такі результати є досить прогнозованими, адже саме ці країни мають найбільший вплив в ЄС. Дещо менше (15%) отримала Польща, чия підтримка наразі є важливою з огляду на її головування в Раді

ЄС. Найменш важливою серед запропонованих країн видалась підтримка Італії (2%) (рис.3.6).

Рисунок 3.6 – Оцінка ролі держав ЄС, підтримка яких може виявитись найважливішою у процесі євроінтеграції України (згідно з думкою експертів)

Джерело: сформовано автором

Щодо оцінки термінів виходу України на рівень економічного розвитку країн-нових членів ЄС, за умови збереження євроінтеграційного напрямку, то 36% експертів погоджуються з тим, що в найближчі 20-30 років Україна, за умови вибору євроінтеграційного вектору, зможе вийти на рівень країн нових членів ЄС (представників ЦСЄ), 31% опитаних вважають, що Україні для цього знадобиться 5-15 років, 28% обрали варіант «важко відповісти», а 5% схиляються до думки, що державі знадобиться лише рік-два, аби вийти на рівень країн нових членів ЄС (представників ЦСЄ). Жоден з опитаних не вважає, що Україна вже наблизилась до рівня економічного розвитку вище зазначених країн (рис. 3.8).

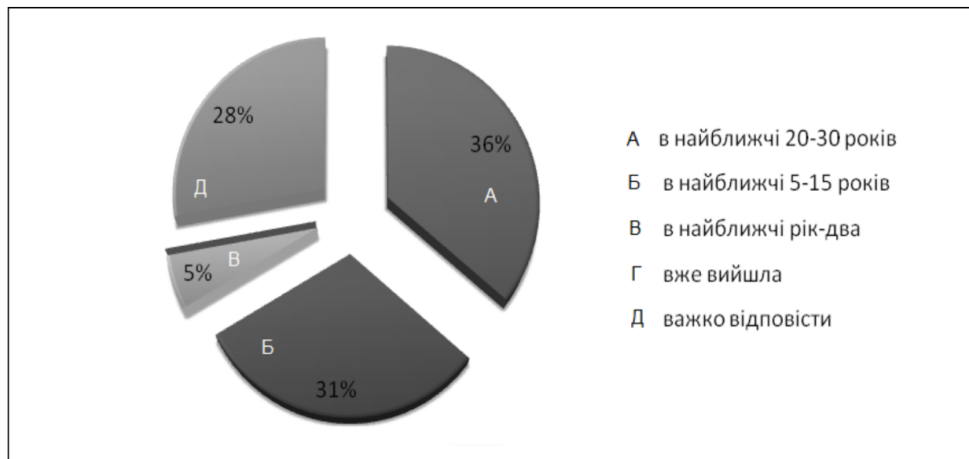

Рисунок 3.7 – Оцінка термінів виходу України на рівень економічного розвитку країн-нових членів ЄС (згідно з думкою експертів)

Щодо питання енергетичної безпеки, то 40% опитаних вважають, що інтеграція до ЄС надасть змогу Україні отримати доступ до енергетичних ресурсів по прийнятним для України європейським цінам. 33% респондентів схиляються до того, що Європа сприятиме більшій енергетичній незалежності України і диверсифікації джерел енергопостачання. 15% і 12% відповідно вважають, що дане питання взагалі не вирішиться за жодних обставин або що ситуація з енергетичною безпекою України у разі вступу до ЄС лише погіршиться (рис. 3.8).

Рисунок 3.8 – Аналіз шляхів вирішення питання енергетичної безпеки в умовах асоціації з ЄС (згідно з думкою експертів)

Джерело: сформовано автором

Завдяки проведеному опитанню було виявлено, що сьогодні мають місце вже існуючі передумови, які є необхідними для подальшого розвитку стосунків між ЄС та Україною. Серед них можна виокремити наступні:

- наявність політичних сил, що підтримують євроінтеграцію України;
- надання допомоги євроінтеграційним процесам України з боку країн ЄС (на думку респондентів, найбільше Україні в її європейських устремліннях допомагає Польща; експерти (35%), також наголошують на важливості підтримки з боку Німеччини);
- зацікавленість у євроінтеграції певних верств населення (43% опитаних експертів зійшлися на думці про те, що найбільш зацікавленими у євроінтеграції України в ЄС є провладні кола, бізнеселіта та опозиція).

3.2 Можливі шляхи адаптації України до нових форматів розвитку Євроінтеграції

Політика адаптації країни до нових реалій розвитку євроінтеграції напевно стикнеться з двома групами проблем:

- 1) як оптимально відреагувати на зміни в механізмах євроінтеграційного процесу;
- 2) у який спосіб це зробити найефективніше.

Це потребуватиме відповідних цим проблемам двох груп заходів.

Перша група заходів має бути спрямована на корекцію змісту пріоритетів інтеграційної взаємодії з ЄС. У цьому контексті необхідно насамперед розвинути положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також низки угод і домовленостей, що впливають з неї, і щодо яких переформатування євроінтеграції формує для України найбільш істотні ризики, з одного боку, і найбільші можливості в позитивному плані – з іншого.

Це, зокрема, передбачає: 1) проведення спільними зусиллями українських та європейських експертів досліджень з питань можливого приєднання України (на умовах асоціації) до механізмів Банківського союзу ЄС, формування якого досягло значного прогресу. Для України механізми створюваного Банківського союзу є особливо актуальними не лише тому, що цей компонент ЕВС сьогодні розвивається найбільш високими темпами і багато його складових поширюються не лише на євროзону, а й на всіх членів ЄС, але й тому, що нинішній стан банківської системи України спонукає до пошуку нових рішень “оздоровлення” української банківської системи.

Банківська система України зазнала величезних втрат у процесі реструктуризації у період з 2014р. Деяке загальне покращення її балансів було здійснене за рахунок фактично руйнації значної частини малих і середніх банків та перенесення на платників податків витрат, пов’язаних з санацією найбільшої приватної банківської установи України “Приватбанку”. Загалом, ці “санаційні” заходи істотно похитнули довіру до банківської системи та досить неоднозначно вплинули на здатність останньої здійснювати масштабне фінансування процесів модернізації та розвитку української економіки. З огляду на це, приєднання України, принаймні часткове, до механізмів Банківського союзу ЄС та впровадження тим самим значно більш ефективних механізмів запобігання банківським кризам та забезпечення інтересів вкладників банків могло б стати реальним шляхом розв’язання проблеми слабкості українського банківського сектору;

2) проведення спільними зусиллями українських та європейських експертів досліджень з питань можливого впровадження Україною ряду фінансових механізмів, що сприяють інвестиціям та реалізації національних програм економічного розвитку, передбаченим різними складовими ЕВС – Банківським союзом, Союзом ринків капіталу та Фіскальним союзом. У цьому контексті, зокрема, бажано вивчити можливості, якщо не прямого долучення до діяльності створюваних Європейського механізму стабілізації інвестицій (European Investment Stabilisation Function) та Програми підтримки

реформ (Reform Support Programme), то принаймні створення подібних національних механізмів в Україні за допомогою ЄС.

Окреме питання – вивчення можливої діяльності структурних та інвестиційних фондів Союзу. Це питання є актуальним з огляду на те, що саме млявість інвестиційного процесу в Україні виступає як одна з найважливіших причин повільних структурних трансформацій і невиразних інноваційних процесів у національній економіці.

В Україні досі немає ефективно діючого механізму заохочення інвестицій, у т.ч. в інфраструктуру. Немає механізмів структурних та інвестиційних фондів, які б підтримували створення нових елементів економічної системи та підвищували потенціал конкурентоспроможності. Ці заходи слід розглядати в більш загальному контексті необхідності переорієнтації механізмів надання ЄС Україні фінансової допомоги – з нинішнього акценту на макроекономічну допомогу, яка призначається для подолання наслідків неефективної економічної політики, на допомогу структурним перетворенням, з метою виявлення та усунення причин економічної неефективності;

3) зважаючи на провідну роль ЄС у здійсненні заходів у сфері протидії зміні клімату, Україні разом з європейськими партнерами слід вивчити можливості посилення взаємодії України та ЄС у сфері енергетики та кліматичної політики, в т.ч. в контексті європейської політики прискореного розвитку “зеленої” енергетики. При цьому слід мати на увазі перспективу перетворення заходів кліматичної політики та розвитку відновлюваних джерел енергії на один з ключових компонентів політики стимулювання інноваційних структурних змін в економіці України. У цьому контексті на особливу увагу заслуговують питання можливого впровадження більш високих рівнів податку на вуглецеві викиди.

Істотне підвищення рівня відповідних сплат в Україні має не лише стимулювати поширення передових технологій, але й слугувати джерелом збільшення доходної частини державного бюджету та компенсацією тих

тимчасових втрат, які можуть бути зумовлені стимулюючими податковими заходами щодо інвестиційної та інноваційної діяльності. Водночас, слід активізувати адаптацію в Україні передового досвіду ЄС у фінансуванні відповідних заходів з кліматичної політики та “зеленої” енергетики, включаючи створення сучасних фінансових інститутів та ринкових фінансових інструментів, що слугують цій меті;

4) органам управління, що займаються питанням асоціації України та ЄС, необхідно створити спеціальну робочу групу для опрацювання теми посиленої активізації та диверсифікації механізмів регулювання міжнародної міграції з урахуванням відповідного розвитку в перспективі цих механізмів у рамках ЄС. Необхідно чітко визначити позицію України з цих питань, зважаючи на її розташування поблизу головних маршрутів мігрантів до Європи, а також те, що певні їх потоки проходять і територією України. Остання не повинна стати ланкою мережі нелегальної міграції в Європу або країною, яка накопичуватиме мігрантів, що висилаються з європейських країн. Водночас, необхідно поставити на порядок денний питання еміграції з України молоді або висококваліфікованих фахівців, маючи на увазі, що окремі країни-члени ЄС проводять політику заохочення такого витоку потрібних фахівців, зокрема для заповнення вакансій на ринку праці, що утворюються внаслідок виїзду власних фахівців до країн ЄС з більш високим рівнем доходів. У рамках такого підходу можна порушити питання про пропорційну компенсацію у тій чи іншій формі частини витрат бюджету України на освіту тих фахівців, які залишають Україну на тривалий термін;

5) органи управління, що займаються питанням асоціації України та ЄС, мають також вжити додаткових заходів з посилення взаємодії у сфері безпеки в контексті нових можливостей, які надає впровадження нових підходів на рівні ЄС у межах Багаторічних фінансових перспектив ЄС на період 2021-2027рр., якими передбачене значне збільшення асигнувань на такі цілі. Відповідним українським структурам слід ретельно вивчити та провести консультації з цих питань з європейськими партнерами, зважаючи

на те, що взаємодія у цій сфері має бути спрямована не тільки на отримання матеріальної допомоги, з метою нарощування оборонного потенціалу, але й на перспективу інтеграції всієї системи забезпечення обороноздатності України в європейський простір. Друга група заходів стосується існуючих механізмів забезпечення процесів формування політики євроінтеграції в Україні, де існують серйозні проблеми. Для формування програми ефективних і результативних дій у відповідь на виклики, що виникають, необхідним є, насамперед, їх усвідомлення. І є певні сумніви, що це відбувається нині в Україні, зануреній у власні поточні проблеми і не налаштованій на роздуми над тим, що не знаходиться в межах короткострокової перспективи. Як наслідок, українське суспільство є мало обізнаним стосовно процесів у ЄС, попри великий потік інформації, зокрема від ЗМІ. Але цей великий масив інформації, не будучи проаналізованим і осмисленим, створює скоріше відчуття певного безладу та хаосу, ніж розуміння того, що відбувається. Є ризик дізнатися про реальний масштаб проблем, які назрівають на пріоритетному для нас європейському напрямі, надто пізно – коли проблеми сягнуть такої величини, що їх вже буде неможливо не помічати.

Зважаючи на це, необхідно насамперед створити передумови для постійного та системного аналізу проблем європейської тематики в Україні. На жаль, незважаючи на проголошення країною європейського вибору, в країні немає жодного потужного спеціалізованого науково-аналітичного центру з систематичного та комплексного вивчення проблем Європи, включаючи не лише проблеми самого ЄС та інших європейських регіональних об'єднань, але й економіки та політики ключових країн-членів ЄС. Таких центрів з потенціалом, достатнім для розв'язання багатоманітних науково-аналітичних проблем, немає ані в Національній академії наук України, ані в вищих навчальних закладах, ані серед недержавних дослідницьких центрів. Не існує і постійно діючої мережі українських центрів з вивчення проблем європейської інтеграції, а діючі численні

дослідницькі структури, дотичні до аналізу окремих аспектів у цій сфері, виступають скоріше конкурентами за обмежені фінансові ресурси, аніж кооперантами під час проведення фахових досліджень.

Таким чином, для України вкрай актуальною є задача створення постійно діючої потужної системи, принаймні у формі мережі незалежних аналітичних центрів, з комплексного науково-аналітичного супроводження процесів розвитку Європи та європейської інтеграції. Без цього політика держави не матиме солідного обґрунтування та буде цілком підпорядкована оцінкам, які генеруються ззовні – за переважного впливу зарубіжних експертів та аналітичних центрів. У цьому контексті провідним аналітичним центром України, які вивчають різні аспекти євроінтеграції, можливо, слід створити консорціум з дослідження проблем європейської інтеграції, запросивши і представників авторитетних європейських дослідницьких центрів – із можливим висуненням ним проєктів для фінансування в рамках програми “Горизонт 2020” та її продовження на наступний період після 2020р., а також інших міжнародних фондів.

Процес адаптації до нових форматів розвитку євроінтеграції вимагає і суттєвої зміни поведінки українського бізнесу. Останній, як доводить практика підготовки України і до вступу до Світової організації торгівлі, і до укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, був надзвичайно пасивним у періоди формулювання положень щодо умов, які підлягають включенню до відповідних міжнародних документів. Та показовим є те, що представники бізнесу, коли неоптимальні для країни рішення були вже прийняті, набули юридичної сили та почали свою реальну дію на економіку, були дуже схильні до критики причетних до переговорних процесів, забуваючи при цьому, що самі не доклали жодних зусиль, аби ці умови були кращими.

І хоча в українських союзах та об’єднаннях підприємців і створюються певні структури з назвами, які містять посилення на європейську інтеграцію, вкрай важко побачити їх реальний вплив на створення загальних умов для

розвитку євроінтеграції України. На жаль, все обмежується вирішенням локальних питань на короткострокову перспективу. У цьому контексті доречною була б більша схильність до фінансування українським бізнесом досліджень стратегічних питань розвитку країни та шляхів оптимізації її місця в Європі. Український бізнес міг би виступити з відповідною довгостроковою дослідницькою ініціативою з цих питань, що могла б реалізовуватися на основі відкритого конкурсу.

Нарешті, потребують корекції і механізми підготовки урядових рішень з питань євроінтеграції. На жаль, Україна в цьому аспекті істотно відстає від “зануреного у проблеми” ЄС, особливо за такими параметрами:

- інформаційні інтернет-портали державних органів, які займаються питаннями євроінтеграційного процесу в Україні, незважаючи на наявність великого числа фахівців з комп'ютерних технологій, за своїм рівнем досить суттєво поступаються інтернет-ресурсам керівних органів ЄС як за обсягом інформації, що надається, так і за глибиною її аналізу, та навіть за формою представлення громадськості;

- між Україною та ЄС і його країнами-членами існує значний розрив у рівнях залучення громадськості до обговорень питань розвитку європейської інтеграції. Якщо в ЄС вже практично два десятиліття у віртуальному просторі створюються потужні платформи для обговорень ключових проблемних питань розвитку та реформування ЄС, то в Україні цей напрям ще не набув розвитку;

- якщо керівні органи ЄС використовують потужну мережу незалежних аналітичних органів з багаторічним досвідом здійснення досліджень та політичного консультування, які забезпечують деталізоване опрацювання рішень, що готуються, то в Україні в цій сфері абсолютно переважають закриті режими, в рамках яких до процесів підготовки рішень допущені лише “свої”.

Усе це негативно позначається на якості рішень, що приймаються у сфері євроінтеграції. Український бізнес спільними зусиллями міг би

профінансувати спеціальний грант на цілі удосконалення управління процесом євроінтеграції в Україні, маючи на меті наближення управлінських структур і процедур у цій сфері до рівня, існуючого в ЄС.

В Україні вкрай необхідним є створення багаторівневої системи управління процесом євроінтеграції – із залученням до неї представників урядових структур, які займаються питаннями формування євроінтеграційної політики, представників провідних всеукраїнських союзів та асоціацій бізнесу, недержавних організацій (громадянського суспільства) та різних секторів академічної сфери (НАН України, університети, недержавні дослідницькі організації).

Це має бути не проста політична декларація або форум для проведення лекцій високопосадовцями, або їх розмови під супровід модератора від ЗМІ, а ретельно опрацьований постійно діючий механізм двосторонньої комунікації під час підготовки ключових рішень стосовно розвитку євроінтеграції. Формуючи політику України у сфері європейської інтеграції, варто діяти на основі багатоваріантних оцінок і розрахунків, які мають виходити з різних сценаріїв розвитку ЄС у майбутньому. В умовах підвищеного рівня невизначеності внаслідок незалежних від країни чинників Україна має бути готова до різних сценаріїв і мати для кожного з них відповідний політичний інструментарій і набір можливих запобіжних заходів з метою уникнення масштабних негативних наслідків. Такий підхід – один з вимірів національної безпеки держави, якого слід неухильно дотримуватися.

Висновки до розділу 3

Існує ряд значних перспектив, з якими пов'язано членство України в Європейському Союзі. Нами було проведено експертне опитування, яке показало, що більшість опитаних експертів в якості можливих позитивних зрушень внаслідок вступу України в ЄС визначили: можливість вільно

подорожувати, наукову співпрацю (гранти, стипендіальні програми), захист прав людини. Серед найбільш необхідних статей фінансування проєктів, профінансованих ЄС в Україні, опитані експерти визначили проєкти, спрямовані на збільшення впливу громадянського суспільства на рівень життя людей та його підвищення до європейських стандартів; захист прав людини, зокрема, у випадку факту наявності несправедливих судових рішень та насилля з боку пенітенціарних установ, а також підтримка соціально незахищених сімей та дітей. Більш того, згідно з думкою експертів, є висока ймовірність вирішення питання енергетичної безпеки на користь України.

Так, 40% опитаних експертів вважають, що інтеграція до ЄС надасть змогу Україні отримати доступ до енергетичних ресурсів по прийнятним для України європейським цінам. Питання енергетичної безпеки, на думку 43% пересічних громадян, вирішиться саме завдяки інтеграції України в ЄС. Головним напрямком співробітництва України з ЄС більшість експертів визнали торгівлю та інвестиції, трохи менша кількість респондентів обрали сферу енергетики та транскордонне співробітництво.

Завдяки проведеному опитанню було виявлено, що сьогодні мають місце вже існуючі передумови, які є необхідними для подальшого розвитку стосунків між ЄС та Україною. Серед них можна виокремити наступні: наявність політичних сил, що підтримують євроінтеграцію України; надання допомоги євроінтеграційним процесам України з боку країн ЄС (на думку респондентів, найбільше Україні в її європейських устремліннях допомагає Польща; експерти (35%), також наголошують на важливості підтримки з боку Німеччини); зацікавленість у євроінтеграції певних верств населення (43% опитаних експертів зійшлися на думці про те, що найбільш зацікавленими у євроінтеграції України в ЄС є провладні кола та бізнеселіта).

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження нами було:

1. Встановлено, що зважаючи на геополітичне становище України, її економічний, науково-технологічний, людський, культурний потенціал, у перспективі вона може посісти поважний статус з-поміж європейських країн (це є завдання, яким обумовлюються її перспективи на майбутнє). Принципово важливим є той факт, що з-поміж впливових політичних сил в Україні немає жодної, яка б висувала амбіційні, небезпечні для регіональної стабільності зовнішньополітичні плани. Україну не сприймають як джерело класичних загроз, проте європейську спільноту непокоїть розвиток соціально-економічної та екологічної ситуацій, тобто проблеми, які є наслідком слабкості держави. Очевидно, Україна поки не є суб'єктом, що формує геополітичний простір довкола себе, а залишається здебільшого об'єктом політики інших держав та елементом масштабних процесів, що розгортаються на Європейському субконтиненті.

2. Визначено, що суспільно-географічне дослідження зовнішньоекономічних зв'язків України та ЄС має багаторівневість. З методичної точки зору у міжнародних суспільно-географічних дослідженнях зовнішньоекономічних зв'язків (зовнішньої торгівлі, міжнародної спеціалізації та кооперації виробництва, спільного підприємництва тощо) вимагає врахування його специфіки формування та функціонування. Найважливішу роль серед цих напрямків відіграє зовнішня торгівля. Аналіз ефективності зовнішньої торгівлі здійснюється через вибір оптимальної товарної структури експорту, імпорту і географічного розподілу зовнішньоторговельних потоків з метою раціональної структури цих зв'язків і досягнення максимального економічного ефекту.

3. виявлено такі основні тенденції інвестиційної співпраці України із країнами Європейського Союзу:

на шляху євроінтеграції Україна прагне поглиблювати торговельну інтеграцію, позаяк приклад інших країн – членів Євросоюзу свідчить, що ЄС має бути основним торговельним партнером країни-кандидата; пріоритетними напрямками розширення співпраці України з ЄС є енергетична та науково-технічна сфери; Україна має намір максимально використовувати своє географічне положення для збільшення обсягів транзиту й розвитку співпраці у сфері послуг тощо.

4. Потенційні можливості розширення українського експорту до ЄС існують у галузі АПК, металургії, машинобудуванні, легкій і хімічній промисловості, постачанні електроенергії, транспортуванні та зберіганні газу тощо. Для України, керівництво якої декларує прагнення набути членства в Євросоюзі, важливим тактичним завданням є збільшення своєї присутності на ринках ЄС і забезпечення економічних реформ, які б дозволили максимально наблизитися до рівня розвитку країн Європейського співтовариства.

5. Встановлено, що для зміцнення торговельної та інвестиційної співпраці України із країнами ЄС необхідно вжити такі заходи:

- вдосконалити систему державної фінансової, податкової, страхової, маркетингової, інформаційно-консультативної підтримки українських експортерів;

- гармонізувати систему стандартизації України;

- збільшити частку високотехнологічної продукції в експорті;

- диверсифікувати ринки експорту та імпорту; спільно із відповідними службами ЄС розробити заходи із запобігання маніпулюванню оцінками митної вартості при митному оформленні товарів;

- удосконалити структуру торгівлі, впроваджуючи нові форми торговельних зв'язків, зокрема виробничу кооперацію, співробітництво на

компенсаційній основі та організацію спільних виробництв шляхом закупівлі ліцензій.

6. Завдяки проведеному опитанню було виявлено, що сьогодні мають місце вже існуючі передумови, які є необхідними для подальшого розвитку стосунків між ЄС та Україною. Серед них можна виокремити наступні: наявність політичних сил, що підтримують євроінтеграцію України; надання допомоги євроінтеграційним процесам України з боку країн ЄС (на думку респондентів, найбільше Україні в її європейських устремліннях допомагає Польща; експерти (35%), також наголошують на важливості підтримки з боку Німеччини); зацікавленість у євроінтеграції певних верств населення (43% опитаних експертів зійшлися на думці про те, що найбільш зацікавленими у євроінтеграції України в ЄС є провладні кола та бізнеселіта).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамченко К., Філіпчук В., Жолудь О., Мазярчук В. Вплив створення зони вільної торгівлі з ЄС на економіку України: аналітичне дослідження. Київ, 2013. 197 с. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення 17.09.2020)
2. Буряк А.А. Інвестиційне співробітництво між Україною та ЄС у промисловості: регіональний розріз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2017. № 25/2017. С. 49-53.
3. Буряк А.А., М.В. Мокляк Нові реалії та можливості відновлення інвестиційної активності в регіонах України в умовах європейської інтеграції. From the Baltic to the Black Sea Region: the national models of economic systems: International Scientific-Practical Conference, 25 March 2016. Riga, Latvia, 2016. P. 211–214.
4. Гнатюк М. М. Малик Я. Й., Пропопенко Л. Л. Відносини з Європейським Союзом та процес європейської інтеграції України : навч. посіб. Київ : Міленіум, 2009. С. 12.
5. Лазоренко Т.В., Дудик А.В. Інвестиційне співробітництво України з Польщею. *Молодий учений*. 2015. № 12(2). С. 63–66.
6. Новіцька О.В. Інвестиційно-інноваційне співробітництво України з країнами ЄС. Вісник Вінницького національного технічного університету 2017. URL : <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17154/2823.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
7. Офіційний сайт Євростату URL : <http://ec.europa.eu/eurostat>.
8. Офіційний сайт Представництва України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії. URL : <http://ukraine.eu.mfa.gov.ua/> (Дата звернення 15.09.2020)

9. Офіційний сайт Європейської Бізнес Асоціації URL : <https://eba.com.ua/> (Дата звернення 15.09.2020)
10. Побоченко Л.М. Інвестиційне співробітництво України з Європейським Союзом. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ*. 2011. № 1. С. 221–230.
11. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua>.
12. Сидорук Т. Європейська політика сусідства та відносин Україна – ЄС. Острог : НУ «Острозька академія», 2008. С. 19-20.
13. Ситар Л.Й., Старик Р.Я. Інвестиційне співробітництво у прикордонних регіонах України в умовах інтеграційних процесів (на прикладі Львівської області). *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 4. С. 140–147.
14. Скоробогатова Н.Є. Інноваційно-інвестиційне співробітництво України і ЄС у межах забезпечення сталого розвитку. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2014. № 11. С. 19–26.
15. Софіщенко І. Співробітництво Україна – ЄС: особливості сучасного етапу та можливості для територіальних адміністративних одиниць. *Економічний часопис – XXI*. 2009. № 1–2. С. 32–37.
16. Україна: перспективи розвитку. Консенсус-прогноз. Офіц. сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. 2015. Вип. 38. 28 с.
17. Черненко Н.О., Лісняк В.О. Розвиток співробітництва України та ЄС у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія «Економічні науки»*. 2016. № 6(105). С. 128–135.

18. Яхно Т.П., Макогін З.Я. Пріоритетні напрями формування інвестиційної співпраці України із країнами Європейського Союзу. *Економічний часопис – XXI*. 2014. № 5–6. С. 21–24.
19. Official website World Bank. URL : <http://data.worldbank.org/indicator/>
20. Prykhodko I. Non-tariff barriers of international economic integration. *Ekonomisti*. 2015. Vol. 2. pp. 6-12.
21. Robson P. The Economic of International Integration. London, Allen and Unwin, 1987. 352 p.
22. Schneider F. Shadow economy. London, 2013. 190 p. URL: <http://www.iea.org.uk/sites/default/files/publications/files/IEA%20Shadow%20Economy%20web%20rev%207.6.13.pdf>
23. The Global Enabling Trade Report 2016. «World Economic Forum». URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GETR_2016_report.pdf.
24. Viner J. The Customs Union Issue. New York: Carnegie Endowment for International Peace, 1950. 221 p. 249.
25. Угода про асоціацію. Єдиний веб-портал органів державної влади в Україні. 2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociasiyu> (дата звернення: 18.07.2020).
26. Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі товарами. Державна служба статистики України, 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.07.2020).
27. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами у 2019 році. Державна служба статистики України, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.07.2020).
28. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ, 2015. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1763:ukr

ajinskazovnishnya-torgivlya-zmina-vektoru-trivae&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 18.07.2020).

29. Товарна структура зовнішньої торгівлі з країнами ЄС у 2019 році. Державна служба статистики України, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> . (дата звернення: 18.07.2020).

30. Торгівля з ЄС в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю. Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Торгівельно-промисловою палатою України, 2013. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=b9e3a4cc7fd7-4d46-a54f-9111a6bd5b9a> (дата звернення: 18.07.2020).

31. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС за 2019 рік. Державна служба статистики України, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.07.2020).

32. Зовнішня торгівля України товарами з країнами ЄС за 2012 рік. Державна служба статистики України, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.07.2020).

33. Ковальова О. О. Українська політика щодо євроінтеграційних процесів : автореф. дис. ... дра політ. наук : 23.00.02. Київ: НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж., 2004. 32 с.

34. Про основні напрями зовнішньої політики України. Постанова Верховної Ради України від 02.07.1993 № 3360-XII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3360-12>.

35. Про Міжвідомчий комітет України у справах Європейських Співтовариств. Указ Президента України від 28.08.1993 № 358/93 URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

36. Про персональний склад Міжвідомчого комітету України у справах Європейських Співтовариств. Розпорядження Президента України від 13.10.1993 № N 111/93-рп URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

37. Про заходи щодо вдосконалення співробітництва України з Європейським Союзом. Указ Президента України від 07.02.1995 № 108/95 URL : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

38. Хронологія двосторонніх відносин URL : <http://www.eeas.europa.eu>.

39. Про заходи щодо вдосконалення механізму взаємодії з Європейським Союзом та його виконавчими органами. Указ Президента України від 21.04.1997 № 355/97 URL : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

40. Про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Угода, Протокол, Міжнародний документ від 14.06.1994. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

41. Європейська інтеграція України сьогодні: проблеми, виклики, завдання – думка експертів. URL: <https://dif.org.ua/article/evropeyska-integratsiya-ukraini-sogodniproblemi-vikliki-zavdannya-dumka-ekspertiv>.

42. ЄС: Україна має посилити боротьбу з піратством та підробками. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/07/3/7098053>.

43. Моделі і механізми регулювання євро регіонального співробітництва України : монографія / за заг. ред. І. В. Артьомова [та ін.]. Ужгород : Гражда, 2013. 612 с.

44. Сидоренко С. Є асоціація, немає інтеграції: Єврокомісія оцінила прогрес України у виконанні угоди з ЄС URL : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/11/12/7089263>.

45. У ЄС вказали на порушення під час виборів та заявили про подальшу «політичну асоціацію та економічну інтеграцію» з Україною. URL: <https://tsn.ua/politika/u-yes-vkazali-na-porushennya-pid-chas-viboriv-ta-zayavili-pro-podalshu-politichnu-asociaciyita-ekonomichnu-integraciyu-z-ukrayinoyu-1382499.html>.

46. Якименко Ю., Пашков М. Україна на шляху до ЄС: оцінки, думки і сподівання громадян URL: <http://razumkov.org.ua/statti/ukraina-na-shliakhudo-yes-otsinky-dumky-i-spodivannia-hromadian>.

47. . Калина М.С. Євроінтеграційна політика України в контексті розширення Європейського Союзу. Державне управління: теорія та практика. 2005. № 2. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/pol-prav/05kmsrjs.pdf> (дата звернення: 20.11.2018)

48. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». Київ : НІСД, 2014. 148 с.

49. Угода про асоціацію. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. Київ, 2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/ yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociasiyu> (дата звернення: 18.11.2018).

50. Різник Н.П. Український вибір – євроінтеграція: економічні вигоди та історичні засади. *Проблеми міжнародних відносин*. 2016. № 8. С. 430–438.

51. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році / Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції за підтримки Представництва ЄС в Україні та проекту Association4U, що фінансується Європейським Союзом. Київ, 2018. URL: https://eu-ua.org/sites/default/files/imce/layout_16_02_final.pdf (дата звернення: 18.11.2020).

52. Нова Європа: як її бачать українці? Київ, 2018. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/nova-yevropa-yak-yiyi-bachatukrayintsi/> (дата звернення: 20.11.2020).

53. Асоціація з ЄС: за перше півріччя 2018 року Україна виконала 41% зобов'язань. Інформаційне агентство. Київ, 2018. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1753037-asotsiatsiya-z-yes-za-pershe->

pivrichchya-2018-roku-ukrayina-vikonala-41- zobovuzan (дата звернення: 18.11.2018).

54. Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України: монографія / В. Козюк, А. Крисоватий, Є. Савельєв та ін.; за наук. ред. проф. А. Крисоватого і Є. Савельєва. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 504 с.

ДЕКЛАРАЦІЯ
АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗНУ

Я, Безугла Еліна Василівна, студентка 2 курсу, форми навчання денної, факультету економічного, спеціальності міжнародна економіка, адреса електронної пошти elinabezuglaya@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Торговельно-економічне співробітництво України та ЄС» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям *академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.*

Дата _____

Підпис _____

студентка Безугла Е.В.

Дата _____

Підпис _____

науковий керівник Вишняков В.М.